

Orzecznictwo

Sądu Najwyższego,
Sądów Apelacyjnych,
Naczelnego Sądu Administracyjnego
i Trybunału Konstytucyjnego

NR 3/marzec 2015

ISSN 1233-2690

PROKURATURA
GENERALNA

Prawo Karne**Sąd Najwyższy**

Art.	Str.
4 § 1 k.k.	5
25 § 1 k.k.	5
73 § 2 k.k.	5
93 k.k.	6
95a § 1 i § 1a k.k.	6
178a § 4 k.k.	6
278 § 5 k.k.	6
291 § 1 k.k.	7
51 § 2 k.k.s.	7
17 § 1 k.p.k.	7
81 § 2 k.p.k.	8
258 § 2 k.p.k.	8
335 § 1 k.p.k.	8
343 § 7 k.p.k.	9
366 § 1 k.p.k.	9
387 § 1 i 2 k.p.k.	9
415 § 5 k.p.k.	10
433 § 2 k.p.k.	10
434 § 1 k.p.k.	10
519 k.p.k.	11
523 § 1 k.p.k.	11
531 § 1 k.p.k.	11
536 k.p.k.	12
540 § 1 pkt 2 k.p.k.	12
555 k.p.k.	12
632 pkt 2 k.p.k.	13

Sądy Apelacyjne

4 § 1 k.k.	13
18 § 1 k.k.	13
41 § 1 k.k.	14
90 § 2 k.k.	14
148 § 1 k.k.	15
197 § 3 punkty 2 i 3 k.k.	15
245 k.k.	16
280 § 1 i 2 k.k.	16
302 § 1 k.k.	17
107 § 2 k.k.s.	17
17 § 1 k.p.k.	17
22 § 1 k.p.k.	18
41 § 1 k.p.k.	18
180 § 2 k.p.k.	18
285 § 1a k.p.k.	19
343 § 1 i § 2 pkt 2 k.p.k.	19
413 § 1 k.p.k.	19
424 § 1 k.p.k.	20
351 § 2 k.p.k.	20
552 § 4 k.p.k.	20
163 § 1 k.k.w.	20

Prawo Cywilne

Sąd Najwyższy

316 k.p.c.	22
189 k.p.c. w zw. z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm.)	27

Prawo Administracyjne

Naczelny Sąd Administracyjny

5a pkt 6 lit. a i art. 10 ust. 1 punkty 2 i 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r., poz. 361 z późn. zm.)	33
---	----

Trybunał Konstytucyjny

Punkt 3.1.2 załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. Nr 220, poz. 2181 ze zm.)	39
--	----

Prawo Karne

Sąd Najwyższy

Prawo karne materialne

1

Art. 4 § 1 k.k.

Ocena względności ustaw w wyroku łącznym – w myśl art. 4 § 1 k.k. w zw. z art. 89 § 1 k.k. i w zw. z art. 89 § 1a k.k. – musi być ujmowana w odniesieniu do kategorii zbiegu przestępstw, a więc do wszystkich przestępstw, które objęte poszczególnymi wyrokami spełniają warunki do orzeczenia kary łącznej po myśli art. 85 k.k.

Wyrok SN z dnia 7 listopada 2014 r., sygn. II KK 284/14.

2

Art. 25 § 1 k.k.

Dla prawnokarnej oceny zachowania oskarżonego ma znaczenie nie tyle ustalenie, czy odczuwał on obawę o swoje bezpieczeństwo, ile ustalenie, czy zachowanie pokrzywdzonego należy traktować jako zamach już zaistniały lub dające podstawy do przyjęcia, że zachodzi wysokie prawdopodobieństwo przeprowadzenia zamachu w najbliższej przyszłości oraz jak sytuację postrzegał oskarżony.

Wyrok SN z dnia 6 listopada 2014 r., sygn. IV KK 157/14.

3

Art. 73 § 2 k.k.

Obligatoryjne stosowanie dozoru wobec młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego podyktowane jest przyjętym przez ustawodawcę założeniem, iż w takiej sytuacji zawsze niezbędne jest podjęcie wzmożonej kontroli nad zachowaniem młodocianego w okresie próby, przy czym kontrola ta ma służyć nie tylko – co podkreśla Sąd odwoławczy – readaptacji społecznej sprawcy (której potrzeby w sprawie nie dostrzegł), ale również bieżącemu nadzorowaniu przestrzegania przez niego porządku prawnego oraz, co równie istotne, udzielaniu mu pomocy w sprawach życiowych i pokonywaniu ewentualnych trudności, które mogą przeciwdziałać utrwaleniu właściwej postawy życiowej.

Wyrok SN z dnia 23 października 2014 r., sygn. IV KK 172/14.

4

Art. 93 k.k.

W świetle art. 93 k.k. wysłuchanie wskazanych biegłych przed zastosowaniem środka zabezpieczającego jest obligatoryjne. W kontekście treści art. 93 k.k. nie jest wystarczające złożenie opinii przez biegłych wyłącznie na piśmie. Sąd jest obowiązany wysłuchać również ustnej opinii biegłych.

Postanowienie SN z dnia 27 listopada 2014 r., sygn. IV KK 337/14.

5

Art. 95a § 1 i § 1a k.k.

Podstawę orzeczenia wyrokiem środka zabezpieczającego określonego w art. 95a § 1 i § 1a k.k. stanowi skazanie sprawcy na bezwzględną karę pozbawienia wolności za opisane w tym unormowaniu przestępstwo, nie zaś sam fakt wykonywania orzeczonej tym wyrokiem kary, w tym zwłaszcza kary łącznej (...). Przy wielości skazań za popełnienie różnych przestępstw przeciwko wolności seksualnej, stanowiących podstawę zastosowania w wyroku środka zabezpieczającego zarówno na mocy art. 95a § 1 k.k., jak i art. 95a § 1a k.k., niezbędne – a zarazem wystarczające – jest powiązanie każdego z rozstrzygnięć o zastosowaniu tego środka, opartego na jednej z wymienionych podstaw, z konkretnymi skazaniami za poszczególne czyny – pogrupowanymi jednak zbiorczo, z uwzględnieniem odpowiednich podstaw skazania. (...) Podejmując decyzje wymagane przepisami art. 95a § 2 k.p.k., sąd wykonawczy za bezprzedmiotowe przecież uzna dokonanie ustalenia, po myśli punktu 1 tego unormowania, co do potrzeby wykonania środka zabezpieczającego, skoro jednocześnie w jego polu widzenia będzie powinność podjęcia rozstrzygnięcia na podstawie punktu 2 tej regulacji – ograniczonego do (przewidzianego w obu sytuacjach) ustalenia sposobu wykonywania środka podlegającego bezwzględ-nemu wykonaniu.

Wyrok SN z dnia 6 listopada 2014 r., sygn. IV KK 145/14.

6

Art. 178a § 4 k.k.

Zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych musi być orzeczoney nie tylko wyrokiem sądu, ale także za przestępstwo, co przecież wynika wprost z przepisu art. 178a § 4 k.k.

Wyrok SN z dnia 7 listopada 2014 r., sygn. II KK 296/14.

7

Art. 278 § 5 k.k.

Przestępstwo z art. 278 § 5 k.k. może popełnić każda osoba.

Postanowienie SN z dnia 28 października 2014 r., sygn. IV KK 247/14.

8

Art. 291 § 1 k.k.

Z uwagi na tzw. „przepełniony” charakter czynu zabronionego opisanego w typie przestępstwa z art. 291 § 1 k.k., wynikający z treści art. 122 § 1 k.w., i przy określonej w tym przepisie wartości granicznej przedmiotu czynności wykonawczej, która w dacie orzekania przez oba sądy wynosiła 250 zł (do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r., poz. 1247), obowiązkiem sądu I instancji było ustalenie wartości tej rzeczy, tak aby prawidłowo określić zasadę odpowiedzialności za taki czyn.

Wyrok SN z dnia 7 listopada 2014 r., sygn. II KK 298/14.

Prawo karne skarbowe

9

Art. 51 § 2 k.k.s.

Zgodnie z treścią art. 51 § 2 k.k.s. karalność wykroczenia skarbowego ustaje z upływem 2 lat, ale nie od czasu popełnienia wykroczenia, a od „zakończenia tego okresu”. Przepis art. 51 § 2 k.k.s. – interpretowany wraz z zapisem z art. 51 § 1 k.k.s. – oznacza, że termin przedawnienia wykroczenia skarbowego należy obliczać w ten sposób, że w sytuacji, w której w ciągu rocznego terminu od czasu popełnienia wykroczenia z § 1 wszczęto postępowanie przeciwko sprawcy, okres ten wydłuża się o dwa lata od zakończenia okresu rocznego terminu. Innymi słowy jest to okres 3 lat od popełnienia czynu. Taki stan prawny obowiązuje od czasu nowelizacji kodeksu karnego skarbowego z dnia 28 lipca 2005 r. Zmieniono wówczas sposób obliczania terminu przedawnienia wynikający z art. 51 § 1 i 2 k.k.s., licząc dodatkowe dwa lata, o których mowa w § 2 nie od czasu popełnienia wykroczenia skarbowego, ale od czasu zakończenia tego okresu, a więc rocznego okresu z § 1.

Wyrok SN z dnia 19 listopada 2014 r., sygn. III KK 249/14.

Prawo karne procesowe

10

Art. 17 § 1 k.p.k.

Fakt śmierci oskarżonego skutkuje bowiem co do zasady – zgodnie z normą art. 17 § 1 k.p.k. – umorzeniem postępowania karnego w każdej jego fazie (wyjątkiem jest sytuacja, gdy po rozpoczęciu przewodu sądowego istnieją podstawy do stwierdzenia okoliczności wymienionych w art. 17 § 1 punkty 1 i 2 k.p.k. – art. 414 § 1 k.p.k.), a zatem, skoro okoliczność ta nastąpiła przed datą uprawomocnienia się wyroku skazującego, to zaistniało uchybienie określone

w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k., które winno skutkować uchYLENIEM wyroku sądu I instancji i umorzeniem postępowania, niezależnie od tego, czy było ono znane sądowi II instancji. Jedynie w sytuacji, gdyby sąd odwoławczy zmienił wyrok i uniewinnił oskarżonego z uwagi na okoliczności wymienione w art. 17 § 1 punkty 1 lub 2 k.p.k., to ujawnienie faktu śmierci oskarżonego w dacie orzeczenia tego sądu nie stanowiłoby powodu do uchYLENIA wyroku i umorzenia postępowania (art. 439 § 2 k.p.k.).

Wyrok SN z dnia 25 listopada 2014 r., sygn. V KK 321/14.

11

Art. 81 § 2 k.p.k.

Także obrońca z urzędu musi stworzyć w procesie taką atmosferę, która powoduje, iż osoba przez niego reprezentowana ma do niego zaufanie, ale reprezentowany, jeżeli chce zmiany takiego obrońcy, z uwagi na brak zaufania do niego, winien – stosownie do art. 81 § 2 k.p.k. – złożyć „uzasadniony” wniosek o taką zmianę.

Postanowienie SN z dnia 27 listopada 2014 r., sygn. IV KK 351/14.

12

Art. 258 § 2 k.p.k.

Groźba surowej kary rodzi domniemanie, że osoby podejrzewane o popełnienie przestępstwa lub oskarżone o to mogą podejmować próby bezprawnych działań destabilizujących prawidłowy tok postępowania. Z uwagi na fakt, że wskazana w art. 258 § 2 k.p.k. okoliczność ma charakter domniemania prawnego, nie jest konieczne dowodowe wykazywanie, czy oskarżony podejmował już w przeszłości konkretne działania w tym kierunku.

Postanowienie SN z dnia 26 listopada 2014 r., sygn. II KK 83/14.

13

Art. 335 § 1 k.p.k.

Przewidziana w art. 335 k.p.k. instytucja skazania bez przeprowadzania rozprawy jest jedną z form konsensualnego zakończenia procesu karnego. Taki jej charakter, niejako sam przez się, uzależnia możliwość jej zastosowania przede wszystkim od uzyskania przez prokuratora zgody oskarżonego na orzeczenie proponowanej przez niego we wniosku o skazanie bez rozprawy kary lub środka karnego. Ich uzgodnienie przez oskarżyciela i oskarżonego, stanowiące zawarty między nimi swoisty konsensus, jest jedną z przesłanek formalnych warunkujących sądowi możliwość skorzystania z tej instytucji. To niewątpliwe, bo mające umocowanie w samej treści art. 335 § 1 k.p.k., uregulowanie rodzi określone procesowe konsekwencje. Jedną z nich jest związanie sądu orzekającego wnioskiem prokuratora tak co do wymiaru kary zasadniczej, jak i środków karnych.

Wyrok SN z dnia 21 listopada 2014 r., sygn. III KK 354/14.

14

Art. 343 § 7 k.p.k.

W razie uzgodnienia oskarżonego i prokuratora, że zapadnie wyrok skazujący na określoną karę, nie jest możliwe wydanie go na posiedzeniu i wymierzenie innej kary, niż ustaliły to strony. Jeżeli sąd uzna, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku prokuratora opartego na porozumieniu z oskarżonym, sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych (art. 343 § 7 k.p.k.).

Wyrok SN z dnia 28 października 2014 r., sygn. III KK 326/14.

15

Art. 366 § 1 k.p.k.

Zgodnie z art. 366 § 1 k.p.k., na przewodniczącym rozprawy w sądzie *meriti* ciąży obowiązek takiego kierowania jej przebiegiem, aby wyjaśnione zostały wszystkie istotne (podkr. SN) okoliczności sprawy. Niewątpliwie, na gruncie postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, do tych istotnych okoliczności należy zbadać całą sytuację prawną skazanego ukształtowaną wyrokami, którymi został on prawomocnie skazany na kary podlegające – przynajmniej potencjalnie – połączeniu. Nie jest przy tym wystarczające ograniczenie się do oceny ewentualnego spełnienia warunków przewidzianych w art. 85 k.k. co do tych wyroków skazujących, które wskazał sam skazany we wniosku.

Wyrok SN z dnia 4 listopada 2014 r., sygn. V KK 210/14.

16

Art. 387 § 1 i 2 k.p.k.

Sąd, rozstrzygając wniosek oskarżonego lub jego obrońcy o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie oskarżonemu określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, jest przede wszystkim zobowiązany sprawdzić zaistnienie w konkretnej sprawie warunków dopuszczalności uwzględnienia tego wniosku przewidzianych w art. 387 § 1 i 2 k.p.k. Jednocześnie treść wskazanych przepisów nie daje sądowi możliwości wymierzenia kary innej niż proponowana we wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej, jaka została zaakceptowana przez uprawnionych uczestników tego postępowania. Z drugiej strony oskarżony lub jego obrońca w ramach wskazanego trybu konsensualnego nie ma możliwości wynegocjowania takich warunków wymiaru kary bądź środków karnych, jakie nie są dopuszczalne w odniesieniu do zarzucanego oskarżonemu przestępstwa w przepisach prawa karnego materialnego. Dlatego wówczas, gdy zgłoszony przez oskarżonego lub jego obrońcę wniosek tychże unormowań materialno-prawnych nie respektuje, niewątpliwą powinnością sądu jest albo uzależnienie uwzględnienia

wniosku od dokonania w nim stosownej zmiany (art. 387 § 3 k.p.k.), albo też rozpoznanie w dalszym ciągu sprawy na zasadach ogólnych.

Wyrok SN z dnia 27 października 2014 r., sygn. V KK 299/14.

17

Art. 415 § 5 k.p.k.

Wobec treści art. 415 § 5 k.p.k. sąd nie powinien orzekać o środku karnym przewidzianym w art. 46 § 1 k.k. w sytuacji, gdy zachodzi tożsamość roszczenia, którego dotyczy wniosek o naprawienie szkody bądź zapłatę zadośćuczynienia, z roszczeniem, o którym wcześniej już orzeczono prawomocnie albo jest przedmiotem innego postępowania. Innymi słowy, aby mogła znaleźć zastosowanie określona w art. 415 § 5 *in fine* k.p.k. klauzula antykumulacyjna, musi zaistnieć zarówno podmiotowa, jak i przedmiotowa tożsamość rozstrzygnięcia o roszczeniu. Wskazana tożsamość jest swoistym ograniczeniem klauzuli antykumulacyjnej zawartej w tym przepisie, pozwalającym na jej stosowanie, a więc na wyłączenie możliwości nałożenia obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązki, jedynie w takich sytuacjach, kiedy doszło już do prawomocnego rozstrzygnięcia o roszczeniu bądź w przedmiocie tego roszczenia toczy się postępowanie, ale pomiędzy tymi samymi stronami, to jest – pomiędzy oskarżonym i pokrzywdzonym.

Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2014 r., sygn. IV KK 129/14.

18

Art. 433 § 2 k.p.k.

Zgodnie z art. 433 § 2 k.p.k., sąd odwoławczy jest obowiązany rozważyć wszystkie wnioski i zarzuty wskazane w środku odwoławczym. Swoistą gwarancją realizacji tego obowiązku jest wymóg sporządzenia uzasadnienia orzeczenia zgodnie z treścią art. 457 § 3 k.p.k., tj. wskazania, czym kierował się sąd, wydając wyrok, oraz dlaczego zarzuty i wnioski apelacji uznał za zasadne albo niezasadne.

Wyrok SN z dnia 5 listopada 2014 r., sygn. II KK 169/14.

19

Art. 434 § 1 k.p.k.

Zgodnie z art. 434 § 1 k.p.k., sąd odwoławczy może orzec na niekorzyść oskarżonego (podejzranego – art. 71 § 3 k.p.k.) tylko wtedy, gdy wniesiono na jego niekorzyść środek odwoławczy, a także tylko w granicach zaskarżenia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Istotą zakazu *reformationis in peius* zawartego w tym przepisie jest zakaz pogarszania sytuacji procesowej oskarżonego w przypadku wywiedzenia środka odwoławczego jedynie na jego korzyść. Oskarżony ma gwarancję, że orzeczenie zapadłe w wyniku odwołania nie bę-

dzie dla niego gorsze niż to zapadłe w pierwszej instancji. W niniejszej sprawie doszło do naruszenia zakazu *reformationis in peius*.

Postanowienie SN z dnia 21 listopada 2014 r., sygn. III KK 363/14.

20

Art. 519 k.p.k.

W myśl art. 519 k.p.k. kasacja może być wniesiona od wyroku sądu odwoławczego kończącego postępowanie. Rażącym naruszeniem prawa, o którym mowa w art. 523 § 1 k.p.k., musi zatem być dotknięte orzeczenie tego sądu, a nie sądu pierwszej instancji.

Postanowienie SN z dnia 22 października 2014 r., sygn. V KK 194/14.

21

Art. 523 § 1 k.p.k.

Jest możliwe podniesienie w kasacji zarzutu rażącej niewspółmierności kary, ale tylko wówczas, gdy skarżący wykaże w tym zarzucie, iż do tego rodzaju niesprawiedliwości doszło na skutek rażącego naruszenia prawa: procesowego albo materialnego. Zatem nie otwiera drogi do postawienia tego zarzutu sformułowanie jeszcze innych „kasacyjnych” zarzutów. Chodzi o wskazanie w tym samym zarzucie uchybień natury procesowej albo materialnej, które mogły mieć bezpośredni wpływ na treść rozstrzygnięcia o karze.

Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2014 r., sygn. V KK 235/14.

22

Art. 531 § 1 k.p.k.

Po przekazaniu Sądowi Najwyższemu przyjętej kasacji ma on nie tylko prawo, ale i obowiązek kontroli formalnej skargi kasacyjnej. W sytuacji, gdy nie odpowiada ona przepisom wymienionym w art. 530 § 2 k.p.k., tj. wymogom płynącym z art. 120 k.p.k., art. 429 § 1 k.p.k. oraz art. 523 § 1 k.p.k., lub gdy przyjęcie kasacji nastąpiło na skutek niezasadnego przywrócenia terminu, Sąd Najwyższy – na podstawie art. 531 § 1 k.p.k. – winien taką kasację pozostawić bez rozpoznania, ewentualnie może, zgodnie z art. 531 § 2 k.p.k., zwrócić akta sprawy sądowi odwoławczemu, jeżeli stwierdzi, że nie zostały dopełnione czynności zmierzające do usunięcia braków formalnych wniesionej kasacji. Wstępna kontrola formalnych warunków dopuszczalności kasacji obejmuje więc między innymi sprawdzenie, czy w skardze kasacyjnej sformułowane zostały podstawy kasacyjne z art. 523 § 1 k.p.k. oraz czy istotnie mają one charakter kasacyjny. Jeżeli kasacja jest oparta na zarzucie niedopuszczalnym przez przepis art. 523 § 1 k.p.k., Sąd Najwyższy, jeżeli wcześniej nie podjęta została decyzja przez prezesa Sądu, ma obowiązek pozostawienia takiej kasacji bez rozpoznania. Braki formalne tego rodzaju należą bowiem do braków nieusuwalnych w trybie art. 120 k.p.k. Tym bardziej więc, jeżeli w kasacji nie wskazano jakichkolwiek

podstaw kasacji, to należy stwierdzić, że takie pismo procesowe zawiera braki formalne o nieusuwalnym charakterze uniemożliwiające nadanie mu biegu i w istocie nie jest to kasacja.

Postanowienie SN z dnia 19 listopada 2014 r., sygn. V KK 219/14.

23

Art. 536 k.p.k.

Zgodnie z art. 536 k.p.k., Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację w granicach zażalenia i podniesionych zarzutów, a w zakresie szerszym – tylko w wypadkach określonych w art. 435, 439 i 455 k.p.k. Z przepisu tego wynika zatem nakaz skontrolowania każdej sprawy z urzędu m.in. pod kątem wystąpienia bezwzględnych powodów uchylenia orzeczenia wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k.

Wyrok SN z dnia 29 października 2014 r., sygn. II KK 83/14.

24

Art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k.

Wniosek o wznowienie postępowania, jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, podważający zasadę niewzruszalności prawomocnych wyroków, wymaga w zakresie podstawy z art. 540 § 1 pkt 2 lit. a k.p.k. wykazania, że zaskarżone orzeczenie z dużym prawdopodobieństwem jest błędne. Jednakże w postępowaniu wznowieniowym nie jest dopuszczalne dokonywanie ponownej oceny dowodów i czynienie na tej podstawie odmiennych ustaleń faktycznych

Postanowienie SN z dnia 21 listopada 2014 r., sygn. III KO 64/14.

25

Art. 555 k.p.k.

Do rangi wyjątkowych okoliczności, które usprawiedliwiałyby uchybienie terminowi określonemu w przepisie art. 555 k.p.k., można zaliczyć: długotrwałą obłąkną chorobę, całkowity upadek sił powodujący konieczność zapewnienia opieki osoby trzeciej w sprawach codziennej egzystencji, chorobę psychiczną, ubezwłasnowolnienie, długotrwały pobyt za granicą połączony z niemożnością nawiązania kontaktu z krajem, a zatem okoliczności całkowicie niezależne od woli wnioskodawcy.

Postanowienie SN z dnia 22 października 2014 r., sygn. V KK 194/14.

26

Art. 632 pkt 2 k.p.k.

Zgodnie z art. 632 pkt 2 k.p.k. koszty procesu przy uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania w sprawach z oskarżenia publicznego ponosi Skarb Państwa

stwa, z wyjątkiem należności z tytułu udziału adwokata lub radcy prawnego ustanowionego w charakterze pełnomocnika przez pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego, powoda cywilnego albo inną osobę, a także z tytułu obrony oskarżonego w sprawie, w której oskarżony skierował przeciwko sobie podejrzenie popełnienia czynu zabronionego.

Postanowienie SN z dnia 21 listopada 2014 r., sygn. III KK 363/14.

Sądy Apelacyjne

Prawo karne materialne

27

Art. 4 § 1 k.k.

Przy analizie względności ustawy dla konkretnego sprawcy winny być badane łącznie przepisy części ogólnej Kodeksu karnego oraz przepisy regulujące typy przestępstw umieszczonych w innej ustawie. Uzasadniony jest pogląd, że pod pojęciem „ustawa” w rozumieniu art. 4 § 1 k.k. należy rozumieć nie konkretny akt prawny, ale cały obowiązujący w danym czasie porządek prawny.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 18 marca 2014 r., sygn. II AKa 384/13.

Art. 18 § 1 k.k.

28

Zgodnie z art. 18 § 1 k.k. sprawcą kierowniczym jest ten, kto kieruje wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę. Czynność sprawcza sprawcy kierowniczego polega zatem na kierowaniu przez inną osobę realizacją znamion typu zabronionego określonego w przepisie części szczególnej kodeksu karnego bądź innej ustawy karnej. Konstrukcja omawianej formy sprawstwa zakłada współdziałanie dwóch osób: kierującego wykonaniem czynu zabronionego (sprawcę kierowniczego) oraz kierowanego przez sprawcę wykonawczego (bezpośredniego wykonawcę czynu zabronionego). Przedmiotem czynności kierującego jest zachowanie bezpośredniego wykonawcy, które stanowi wypełnienie znamion konkretnego czynu zabronionego. Przyjmuje się, że wypełnienie znamion czynu zabronionego przez bezpośredniego wykonawcę czynu zabronionego stanowi konieczny warunek dokonania sprawstwa kierowniczego. (...) Element porozumienia nie należy do cech konstytutywnych sprawstwa kierowniczego. Do przyjęcia tej formy przestępnego współdziałania wystarczające jest, że bezpośredni wykonawca czynu zabronionego sam lub z inną osobą, pod kierownictwem sprawcy kierowniczego, zrealizuje znamiona przedmiotowe konkretnego typu czynu zabronionego. Bezpośredni wykonawca może nawet nie ponosić odpowiedzialności karnej za zachowanie, realizowane pod kierownictwem innej osoby (sprawcy kierowniczego), co jednak nie będzie stanowił

przeszkody do pociągnięcia tego sprawcy (kierowniczego) do odpowiedzialności karnej.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 12 czerwca 2013 r., sygn. II AKa 75/12.

29

Sprawca kierowniczy nie wypełnia żadnego z warunków odpowiedzialności określanych przez znamiona czynu zabronionego, ponieważ sam nie wykonuje tego czynu. Przedmiotem działania sprawcy kierowniczego jest zachowanie innej osoby (bezpośredniego wykonawcy czynu zabronionego), które stanowi wypełnienie znamion przestępstwa poprzez rzeczywiste jego wykonanie. Bezpośrednio wykonujący czyn zabroniony jest „narzędziem”, przy pomocy którego sprawca kierowniczy wykonuje czyn zabroniony. Treść działania sprawcy kierowniczego sprowadza się do władztwa nad przebiegiem realizacji znamion czynu zabronionego przez osobę kierującą i to w czasie jego wykonywania. W sytuacji, kiedy oskarżony osobiście uczestniczył wraz z innymi w działaniu przestępczym i bezpośrednio realizował znamiona ustawowe przestępstwa, to sama koordynacja poszczególnych zachowań i ról oraz jego kierownicza rola w popełnieniu przestępstwa nie może przesądzać o tym, że był on sprawcą kierowniczym.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 18 marca 2014 r., sygn. II AKa 384/13.

30

Art. 41 § 1 k.k.

W sytuacji, gdy oskarżony, dopuszczając się przypisanego mu czynu, nie zajmował danego stanowiska lub nie wykonywał danego zawodu, brak jest podstaw do orzeczenia na podstawie art. 41 § 1 k.k. zakazu zajmowania określonych stanowisk lub wykonywania określonego zawodu.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. II AKa 65/13.

31

Art. 90 § 2 k.k.

Na podstawie przepisu art. 90 § 2 k.k. Sąd nie może orzec łącznego środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody, w razie orzeczenia wcześniej za zbiegające się przestępstwa takiego środka.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. II AKa 65/13.

32

Art. 148 § 1 k.k.

Oskarżona wiedziała, iż jej córka odbywa poród i poleciła jej, aby czyniła to w pozycji siedzącej na wiadrze z nieczystościami, a następnie, mając świadomość, że urodziło się dziecko (słyszalny był płacz noworodka), nakazała córce nadal siedzieć na tym samym wiadrze, bez wyciągnięcia zeń dziecka, które po chwili przestało płakać. Pozwoliło to sądowi I instancji wnioskować o zamiarze, jaki przyświecał oskarżonej w stosunku do nowonarodzonego pokrzywdzonego. Wniosek wyprowadzony przez Sąd Okręgowy, że działała ona z zamiarem bezpośrednim pozbawienia życia noworodka, trzeba uznać za prawidłowy. Za nieuprawnione w realiach faktycznych tej sprawy, niewytrzymujące racjonalnej krytyki, należałoby uznać stanowisko przeciwne, że oskarżona nie chciała śmierci rodzącego się dziecka. Była osobą w pełni poczytalną, o znacznym doświadczeniu życiowym i sama urodziła pięcioro dzieci, więc musiała zdawać sobie sprawę z tego, do czego prowadzi poród do wiadra z zawartością cieczy i innych substancji, a następnie pozostawienie tam noworodka przez około 20 minut bez jakiegokolwiek pomocy, czy choćby wydobycia z zanurzenia w nieczystościach. Mimo tej świadomości swoimi poleceniami oskarżona doprowadziła do takiego właśnie stanu rzeczy, wobec czego zasadnie przypisano jej popełnienie z zamiarem bezpośrednim, w formie sprawstwa polecającego, dokonanie zbrodni pozbawienia życia człowieka, tj. przestępstwa z art. 148 § 1 k.k.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 6 marca 2014 r., sygn. II AKa 33/14.

33

Art. 197 § 3 pkt 2 i 3 k.k.

Znane są Sądowi Apelacyjnemu judykaty, zasługujące na pełną aprobatę, o braku możliwości, wobec pozorności zbiegu przepisów, przyjęcia kumulatywnej kwalifikacji czynów z art. 197 § 3 pkt 2 k.k. i art. 200 § 1 k.k. (por. chociażby wyrok SA w Katowicach z dnia 18 lipca 2013 r., sygn. II AKa 228/13, Biul. SA Ka 2013, nr 3, poz. 5), co się tyczy podobnej relacji między art. 197 § 3 pkt 3 k.k. i art. 201 k.k., jednak tak wyrażone stanowiska prawne dotyczyły czynu zabronionego będącego odzwierciedleniem jednego zachowania sprawcy. Oceniając kompleks zachowań sprawcy w ramach czynu ciągłego, gdy przy co najmniej kilkudziesięciu jego zachowaniach stanowiących realizację doprowadzenia do obcowania płciowego i innej czynności seksualnej małoletniego pokrzywdzonego poniżej lat 15, będącego jednocześnie jego zstępnym, stanowiących każdorazowo nadużycie stosunku zależności ojciec – dziecko, w sytuacji, gdy tylko część tych zachowań poparta była groźbami bezprawnymi poprzedzającymi zgwałcenie, a co do części groźby te pojawiły się po poszczególnych aktach seksualnych i ukierunkowane były na zmuszenie pokrzywdzonej do ich ukrycia przed najbliższym otoczeniem, uniemożliwiając tym samym podjęcie skutecznej reakcji karnej, uprawnionym jest przyjęcie kumulatywnego zbiegu przepisów z art. 197 § 3 punkty 2 i 3 k.k. i art. 199 § 2 k.k. i art. 200 § 1

k.k. i art. 201 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. oraz art. 12 k.k., bowiem dopiero taka kwalifikacja prawna w pełni odzwierciedlałaby naganność działania oskarżonego.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 14 marca 2014 r., sygn. II AKa 27/14.

34

Art. 245 k.k.

Przypisanie oskarżonemu realizacji znamion przestępstwa z art. 245 k.k. wymaga ustalenia, że wypowiedziana przez niego groźba miała charakter groźby bezprawnej. Zgodnie z zawartą w art. 115 § 12 k.k. definicją, groźbą bezprawną jest zarówno groźba popełnienia przestępstwa, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozcłóśzenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej. Użyte przez oskarżonego stwierdzenie, że „załatwi” pokrzywdzonego, jest na tyle niejednoznaczne i pozostawia tak dużą swobodę interpretacyjną, że ograniczenie rozważań Sądu do uznania, iż wypowiedziane słowa wypełniły znamiona groźby bezprawnej, nie jest wystarczające do wykazania słuszności tego stanowiska. Nie oznacza to oczywiście niemożności przypisania oskarżonemu odpowiedzialności za przestępstwo z art. 245 k.k. Przed sięgnięciem do kontekstu sytuacyjnego koniecznym jest jednak ustalenie, w jaki sposób rozumiał groźbę oskarżonego sam pokrzywdzony i czy się jej obawiał. Przestępstwo określone w art. 245 k.k. jest typem przestępstwa formalnego i do jego znamion nie należy skutek w postaci wzbudzenia w zagrożonym uzasadnionej obawy spełnienia groźby. Nie zwalania to jednak Sądu z konieczności ustalenia jej realności.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 24 marca 2014 r., sygn. II AKa 20/14.

35

Art. 280 § 1 i 2 k.k.

Użycie przez sprawcę rozboju niebezpiecznego przedmiotu oznacza oczywiście, że sprawca przedmiotem tym się „posłużył” w rozumieniu art. 280 § 2 k.k., bo niewątpliwie jest to pojęcie szersze i swoim znaczeniem obejmuje także tę formę posługiwania się rzeczą. Jeżeli jednak do użycia niebezpiecznego przedmiotu przez sprawcę rozboju doszło w trakcie pobicia pokrzywdzonego w warunkach opisanych w art. 158 § 1 k.k., to jego sprawca odpowiada na podstawie obu wymienionych przepisów, które w takim przypadku zbiegają się w sposób rzeczywisty (niepomijalny). Należy mieć bowiem na uwadze, że pobicie pokrzywdzonego przez współsprawców rozboju stanowi szczególny przypadek stosowania wobec niego siły fizycznej, wykraczający poza znamiona przemocy wyznaczone treścią art. 280 § 1 i § 2 k.k. Nawet więc w przypadku rozboju kwalifikowanego z uwagi na użycie przez jego sprawców niebezpiecznego przedmiotu, co ze swojej istoty wiąże się ze stosowaniem wobec pokrzywdzonego przemocy, ale nie przesądza o jej skutkach, zrealizowanie przez nich wszystkich znamion pobicia w rozumieniu art. 158 § 1 k.k. obliuguje sąd do

powołania tego przepisu w kwalifikacji prawnej czynu, obok art. 280 § 2 k.k. Znamiona tych przepisów w takim przypadku się krzyżują (art. 11 § 2 k.k.). Oczywiście, w konsekwencji tego, w odniesieniu do tego współsprawcy rozboju, który biorąc udział w pobiciu pokrzywdzonego, użył wobec niego niebezpiecznego przedmiotu, w miejsce art. 158 § 1 k.k. zastosowanie mieć będzie art. 159 k.k. jako *lex specialis* do tego przepisu.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 9 stycznia 2014 r., sygn. II AKa 459/13.

36

Art. 302 § 1 k.k.

Za niedopuszczalny uznać trzeba kumulatywny zbieg art. 300 § 2 k.k. z art. 302 § 1 k.k.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 10 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 36/14.

Prawo karne skarbowe

37

Art. 107 § 2 k.k.s.

Nie sposób mówić o choćby uprawdopodobnieniu występowania przesłanek czynu z art. 107 § 2 k.k.s., skoro brak jakiegokolwiek informacji o tym, czy dysponent wskazywanego konta podejmował się udziału w jakichkolwiek grach losowych lub zakładach wzajemnych, a także, czy działania te wykonywał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Posiadanie konta w polskim banku nie może być utożsamiane z działaniem na terytorium tego kraju, tym bardziej, że przestępstwa dokonano przez sieć Internet, z którą gracze mogli się łączyć teoretycznie z każdego miejsca na świecie.

Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 17 września 2014 r., sygn. II AKz 324/14.

Prawo karne procesowe

38

Art. 17 § 1 k.p.k.

Sąd odwoławczy, rozpoznając obie apelacje i stwierdzając, iż zachodzą okoliczności wyłączające postępowanie co do czynu przypisanego oskarżonemu, miał obowiązek uchylić zaskarżone orzeczenie i umorzyć postępowanie w tej części. Oczywiście jest, iż Sąd odwoławczy uprawniony jest także, w razie stwierdzenia konkurencji negatywnych przesłanek procesowych, określonych w art. 17 § 1 punkty 1 i 2 k.p.k. oraz art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k., wydać orzeczenie uniewinniające, ale takie rozstrzygnięcie może zapaść jedynie wówczas, gdy pozwalają na to zebrane w sprawie dowody.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 lutego 2014 r., sygn. II AKa 21/14.

39

Art. 22 § 1 k.p.k.

Zawarte w art. 22 § 1 k.p.k. przyczyny zawieszenia dotyczą niemożności prowadzenia postępowania w sprawie. Stanowisko w tym zakresie, zarówno judykatury, jak i doktryny, jest ugruntowane i wskazuje na przyczyny zawieszenia postępowania jako długotrwałe przeszkody uniemożliwiające prowadzenie postępowania. Za taką przeszkodę uniemożliwiającą bieg procesu nie można uznać oczekiwania na podjęcie ewentualnych działań ze strony Prokuratora Generalnego odnośnie do skargi złożonej przez obrońcę oskarżonego.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 16 czerwca 2014 r., sygn. II AKa 70/14.

40

Art. 41 § 1 k.p.k.

Wnioskowaniem *ad absurdum* byłoby uznanie, że instytucja wyłączenia sędziego sprowadza się w swej istocie do domniemania stronniczości sędziego, zobowiązując do automatycznego wyłączenia każdego sędziego, w wypadku podniesienia przeciwko niemu dowolnego zarzutu.

Brak jest podstaw do wyłączenia od udziału w sprawie sędziego, który uprzednio już orzekał w postępowaniu odwoławczym w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego, skoro z treści odpowiednich postanowień nie wynika, aby sędzia ten wyrażał jakiegokolwiek poglądy mogące wpływać na jego bezstronność. Orzekanie we wcześniejszych sprawach danego oskarżonego (także uchylene orzeczenie w sprawie), a następnie powtórne przeprowadzanie kontroli odwoławczej po ponownym rozpoznaniu sprawy w pierwszej instancji, nie jest okolicznością skutkującą wyłączeniem takiego sędziego w oparciu o normę z art. 41 § 1 k.p.k. Podobnie postąpienie sądu odwoławczego, sprowadzające się do zredagowania zapatrywań prawnych i wskazań co do dalszego postępowania, nie stanowi przesłanki, która mogłaby wywołać uzasadnione wątpliwości co do bezstronności sędziego w danej sprawie.

Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 18 września 2014 r., sygn. II AKz 295/14.

41

Art. 180 § 2 k.p.k.

Zakres tajemnicy notarialnej wyznacza art. 18 § 1 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2002 r., Nr 42, poz. 369 z późn. zm.), zgodnie z którym notariusz jest obowiązany zachować w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności notarialne. Z kolei doktryna i orzecznictwo uważa, że pojęcie czynności notarialnej należy interpretować szeroko, przez co notariuszowi nie wolno ujawniać

ani treści czynności notarialnej, ani też okoliczności niesporządzenia aktu, a więc również żadnych wiadomości wiążących się z życiem prywatnym strony, która chce sporządzić dokument urzędowy, bądź też, która jedynie chce uzyskać poradę prawną odnośnie swojej sytuacji prawnej. Przy czym dla bytu tajemnicy notarialnej bez znaczenia jest, w jakiej formie zainteresowana strona kontaktuje się z notariuszem, jak również to, w jaki sposób notariusz udziela odpowiedzi, ważne jest, aby dotarła ona do zainteresowanej osoby.

Postanowienie SA w Katowicach z dnia 26 marca 2014 r., sygn. II AKz 170/14.

42

Art. 285 § 1a k.p.k.

Dla skutecznego nałożenia kary pieniężnej na obrońcę lub pełnomocnika w trybie art. 285 § 1a k.p.k. nie wystarczy odnotowanie okoliczności ujętych w treści tego przepisu, ale koniecznym jest wykazanie, w czym Sąd upatruje „szczególnego wypadku” wpływającego w sposób istotny na przebieg czynności.

Postanowienie SA w Łodzi z dnia 16 października 2013 r., sygn. II Akz 501/13.

43

Art. 343 § 1 i § 2 pkt 2 k.p.k.

O ile regulacja prawna określona w art. 69 § 3 zdanie 2 k.k. w zw. z art. 65 § 1 k.k. stoi na przeszkodzie, aby sprawcy określonego w art. 65 § 1 k.k., korzystającemu z nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 3 i 4 k.k., można było zawiesić wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej na zasadach określonych w art. 60 § 2–5 k.k. w rozmiarze przekraczającym 2 lata, ale nie przekraczającej 5 lat, o tyle unormowanie z art. 343 § 1 i § 2 pkt 2 k.p.k. umożliwia tego rodzaju warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności wymierzonej w identycznych granicach wobec sprawcy z art. 65 § 1 k.k., który porozumiał się z prokuratorem co do jej wysokości na zasadach z art. 335 § 1 k.p.k.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 3 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 55/14.

44

Art. 413 § 1 k.p.k.

Umorzenie postępowania o czyn z art. 258 § 1 k.k. nie wyklucza możliwości zastosowania przepisu art. 65 k.k. Wymieniona w nim przesłanka „działania w zorganizowanej grupie przestępczej” wymaga każdorazowo ustalenia w stosunku do konkretnego czynu i stanowi element kwalifikacji prawnej, jak i podstawy wymiaru kary, niezależnie od tego, czy danemu sprawcy przypisano popełnienie przestępstwa z art. 258 § 1 k.k.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 18 marca 2014 r., sygn. II AKa 384/13.

45

Art. 424 § 1 k.p.k.

Odwołanie wyjaśnień przyznających fakty obciążające oskarżonego nie może automatycznie powodować wyeliminowania ich z materiału dowodowego, bez wnikięcia w konkretne okoliczności zawarte w tych wyjaśnieniach. Obowiązkiem Sądu w takiej sytuacji jest ustosunkowanie się, którą ze sprzecznych wersji uznaje za wiarygodną, a decyzja w tej kwestii powinna być oparta na wnikliwym rozważeniu, w kontekście całokształtu materiału dowodowego zgromadzonego w danej sprawie, zaistniałej sytuacji związanej z odwołaniem obciążających depozycji.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. II AKa 65/13.

46

Art. 351 § 2 k.p.k.

Uprawnienie wynikające z art. 351 § 2 k.p.k., przy kolejnym rozpoznaniu sprawy, przysługuje obrońcy tylko wtedy, gdy wniosek taki został złożony przy pierwszym rozpoznaniu. Uprawnienie do złożenia wniosku o losowanie składu sądu wiążące należy z określoną fazą procesu, a nie, jak chcą tego skarżący, z osobą obrońcy. Fakt wstąpienia do procesu nowego obrońcy i doręczenia mu przez sąd odpisu aktu oskarżenia nie tworzy bowiem sytuacji tożsamej z tą, która zaistniała po wpłynięciu do sądu aktu oskarżenia.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 16 czerwca 2014 r., sygn. II AKa 70/14.

47

Art. 552 § 4 k.p.k.

Niekorzystny z punktu widzenia wnioskodawcy podział majątku dorobkowego małżonków, co według jego twierdzeń nastąpiło z powodu jego złej kondycji psychicznej związanej z uprzednim tymczasowym aresztowaniem, nie stanowi szkody w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k.

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 18 marca 2013 r., sygn. II AKa 84/13.

Prawo karne wykonawcze

48

Art. 163 § 1 k.k.w.

Z treści przepisu art. 163 § 1 k.k.w. nie wynika uprawnienie sądu penitencjarnego, który odwołał warunkowe zwolnienie, do wykonania wyroku, na mocy którego orzeczona została kara pozbawienia wolności. Przepis ten bowiem jednoznacznie określa kompetencje tego sądu, ograniczając je wyłącznie do wykonywania orzeczenia o warunkowym zwolnieniu i odwołaniu warunkowego

zwolnienia. W związku z tym należy dojść do wniosku, iż wyrok w zakresie reszty nieodbytej kary pozbawienia wolności, wymienionej w postanowieniu o odwołaniu warunkowego zwolnienia, wykonuje sąd określony w art. 3 § 1 lub 1a k.k.w.

Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 15 maja 2013 r., sygn. II AKo 50/13.

Prawo Cywilne

Sąd Najwyższy

Izba Cywilna

49

Art. 316 k.p.c.

Jeżeli powód po spełnieniu świadczenia przez pozwanego po doręczeniu pozwu nie cofnął pozwu, sąd oddala powództwo.

Z uzasadnienia:

Sprawy cywilne (art. 1 i 2 k.p.c.) rozpoznawane są w postępowaniu procesowym według reguł ogólnych oraz w postępowaniach odrębnych (artykuły od 425 do 505 k.p.c.), uwzględniających ich specyfikę i swoistość, przemawiające za odstępstwem, w określonym zakresie, od tych reguł, podyktowanym usprawnieniem postępowania cywilnego. Postępowanie upominawcze należy do postępowań odrębnych o charakterze obligatoryjnym i jest wstępnym etapem rozpoznania każdej sprawy o roszczenia majątkowe. Elektroniczne postępowanie upominawcze stanowi odmianę postępowania upominawczego, w którym czynności powoda i sądu są prowadzone wyłącznie w formie elektronicznej. Możliwość wyboru tego sposobu dochodzenia roszczeń wskazuje, że postępowanie ma charakter fakultatywny. Odmienności postępowania nie dotyczą obowiązku sądu dokonania merytorycznej oceny żądania pozwu, podobnie jak w zwykłym postępowaniu upominawczym. Wniesienie przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym powoduje utratę mocy nakazu w całości, a dalsze postępowanie rozpoznawcze prowadzone jest według przepisów właściwych dla zgłoszonego roszczenia (zwykłego lub odrębnego).

Postępowanie procesowe wszczynane jest na żądanie powoda wyrażone w pozwie lub wniosku. Istnienie powództwa objętego tym żądaniem jest warunkiem dopuszczalności procesu. Przyczynę wystąpienia z powództwem stanowi twierdzenie powoda o posiadaniu interesu prawnego w domaganiu się świadczenia lub ustalenia, a rozstrzygnięcie o nim dokonywane jest w merytorycznym orzeczeniu.

Do zakończenia postępowania rozpoznawczego może dojść przez wydanie orzeczenia o charakterze formalnym (procesowym), bez rozstrzygnięcia sprawy co do istoty – postanowienia o umorzeniu postępowania (art. 355 § 1 k.p.c.), albo orzeczenia merytorycznego, dotyczącego przedmiotu procesu – wyroku zawierającego rozstrzygnięcie spornego stosunku prawnego (art. 316 § 1 k.p.c.).

Do przyczyn umorzenia postępowania, objętych art. 355 k.p.c., należą zdarzenia zaistniałe w toku postępowania (następcze), które sprawiły, że wydanie wyroku stało się zbędne lub niedopuszczalne, a każda z nich powinna być rozpatrywana oddzielnie. Należą do nich cofnięcie przez powoda pozwu ze skutkiem prawnym lub inne przypadki zbędności postępowania i wyrokowania lub niedopuszczalności wyrokowania. Inne wypadki umorzenia postępowania, dotyczące konkretnych podstaw, uregulowane zostały w przepisach od art. 182 do art. 183, art. 428 § 2, art. 446, art. 450 § 2, art. 456 § 1 i 3 k.p.c.

Cofnięcie przez powoda pozwu sprawia, że wydanie wyroku stało się zbędne, a skutki rezygnacji z kontynuowania postępowania określone zostały w art. 203 § 2 k.p.c. Zrzeczenie się przez powoda roszczenia, jeżeli nie zostanie połączone z cofnięciem pozwu, nie może doprowadzić do umorzenia postępowania, lecz wydania wyroku.

W przypadku zaspokojenia roszczenia powoda przez pozwanego w toku procesu nie dojdzie do umorzenia postępowania, jeżeli powód nie cofnie pozwu, ponieważ w dalszym ciągu istnieje żądanie rozpoznania sprawy i orzeczenia o przedstawionym sporze. Samo zaspokojenie roszczenia bez cofnięcia pozwu wywołuje skutki materialnoprawne, prowadzące do oddalenia powództwa z powodu jego bezzasadności, nie zachodzi przeszkoda w merytorycznym rozpoznaniu sprawy (por. wyrok SN z dnia 9 czerwca 1999 r., sygn. III CKN 936/98, niepubl.). W orzeczeniu z dnia 15 marca 1955 r., sygn. II CR 1449/54 (OSNC 1956, nr 1, poz. 12), Sąd Najwyższy przyjął, że gdy pozwany zaspokoi w toku procesu powoda, a ten nie podtrzymuje powództwa, wydanie wyroku staje się zbędne przede wszystkim wówczas, gdy pozwany spełnił świadczenie z wolą zaspokojenia powoda co do dochodzonego roszczenia; jeżeli jednak pozwany płacił, aby uniknąć egzekucji, lecz przeczył w dalszym ciągu zasadności żądania powoda, to wydanie wyroku nie stało się zbędne, gdyż istnieje w dalszym ciągu pomiędzy stronami spór o zasadność roszczenia, który sąd powinien rozstrzygnąć. Stanowisko Sądu Najwyższego dotyczyło wykładni art. 361 kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., którego treść była taka sama, jak obecnie obowiązującego art. 355 k.p.c. Oparte zostało na założeniu, że o zbędności postępowania, w sytuacji cofnięcia pozwu, decydować powinny pobudki, jakimi kierował się pozwany, zaspokajając wierzytelność powoda. W istocie jednak zapatrywanie to związane było z przesłankami oceny dopuszczalności cofnięcia pozwu, przewidzianymi w art. 209 § 3 d. k.p.c., oraz skutków braku zgody pozwanego art. 209 § 1 d. k.p.c. Nie może zatem mieć zastosowania w sytuacji wygaśnięcia roszczenia na skutek spełnienia świadczenia i braku decyzji powoda o cofnięciu pozwu.

Do innych przyczyn zbędności postępowania zaliczane są: konfuzja stron w procesie, śmierć strony, jeżeli roszczenie ma charakter osobisty, istnienie tytułu egzekucyjnego, zawarcie ugody, utrata przez stronę zdolności sądowej i stwierdzenie braku następstwa prawnego.

Wydanie wyroku staje się niedopuszczalne, gdy w toku postępowania zaaszły okoliczności powodujące niedający się usunąć brak jednej z bezwzględnych przesłanek procesowych (art. 199 § 1 pkt 1, art. 1099, art. 1113 k.p.c.).

Po przeprowadzeniu postępowania i zamknięciu rozprawy sąd, stosownie do art. 316 § 1 k.p.c., wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Stanowi on podstawową czynność decyzyjną sądu o charakterze merytorycznym, rozstrzygającą sprawę co do istoty, w odniesieniu do przedmiotu procesu. Stan sprawy obejmuje zarówno jej okoliczności faktyczne, jak i obowiązujące przepisy, mogące stanowić podstawę prawną rozstrzygnięcia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 września 1975 r., sygn. I CR 526/75, OSNC 1996, nr 7–8, poz. 171; z dnia 7 marca 1997 r., sygn. II CKN 70/96, OSNC 1997, nr 8, poz. 113; z dnia 22 czerwca 2004 r., sygn. IV CK 453/03, niepubl.; z dnia 8 lutego 2006 r., sygn. II CSK 153/05, niepubl.; z dnia 15 lutego 2013 r., sygn. I CSK 314/12, niepubl.). Może on różnić się od tego, który istniał w momencie wnoszenia powództwa i był wyznaczony pozwem (art. 187 § 1 k.p.c.), jeżeli podjęte zostały przez strony czynności mające wpływ na żądanie, jego rodzaj i zakres oraz na okoliczności faktyczne przytoczone na uzasadnienie żądania pozwu. Przepis art. 316 § 1 k.p.c. wyraża zasadę aktualności orzeczenia sądowego, mającą zastosowanie do każdego rodzaju powództwa (o świadczenie, o ustalenie stosunku prawnego lub prawa, o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa). Do czynności wpływających na zmianę stanu sprawy istniejącego w chwili wnoszenia pozwu należy również spełnienie świadczenia przez pozwanego w toku postępowania, powodujące wygaśnięcie dochodzonego roszczenia. Jeżeli na skutek spełnienia świadczenia przez pozwanego w toku postępowania doszło do wygaśnięcia objętej roszczeniem wierzytelności, odpadła podstawa do uwzględnienia powództwa. Nie ma znaczenia dla powstania tego skutku fakt, że spełnienie dokonane zostało w drodze egzekucji, jeżeli pozwany nie kwestionował istnienia zobowiązania, co potwierdzone zostało w postępowaniu rozpoznawczym.

Sentencja wyroku (art. 325 k.p.c.) powinna dokładnie określać to, o czym orzekł sąd, tak aby ustalenie mocy wiążącej oraz granic podmiotowych i przedmiotowych powagi rzeczy osądzonej nie nastęczało trudności i wyrok był zrozumiały także bez uzasadnienia. Brzmienie sentencji nie może stwarzać wątpliwości co do treści rozstrzygnięcia i musi umożliwiać jego wykonanie. Sentencja wyroku rozstrzyga stanowczo o żądaniach stron w sposób samodzielny. Orzeczenie sądu ma dotyczyć uwzględnienia powództwa albo oddalenia go. Przesłanki decydujące o jego rodzaju należą w zasadzie do uzasadnienia, chyba że ustawa przewiduje obowiązek zamieszczenia innych jeszcze stwierdzeń, które mogą dotyczyć nawet jednej z przesłanek roszczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 1973 r., sygn. I CR 189/73, OSNC 1974, nr 1, poz. 19), jak na przykład art. 57 § 1 k.r.o. Sentencja wyroku zawiera rozstrzygnięcie sądu o powództwie, a o żądaniach stron, w sytuacji wniesienia

powództwa wzajemnego. Zarzuty zgłoszone przez pozwanego, jeżeli zostaną uznane za zasadne, mają wpływ na treść rozstrzygnięcia (kompensata, potrącenie, nieistnienie roszczenia spowodowane jego wygaśnięciem jako następstwa spełnienia lub wyegzekwowania świadczenia), prowadzą do obniżenia jego zakresu lub oddalenia powództwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1977 r., sygn. III CZP 46/77, OSNC 1978, nr 1, poz. 6). Z tej przyczyny w sentencji orzeczenia zamieszczany jest ostateczny wynik rozliczenia pretensji stron, według stanu na dzień zamknięcia rozprawy. Zamieszczenie w niej wzmianki (zastrzeżenia), która nie stanowi rozstrzygnięcia, wymaga ustawowej podstawy (np. art. 319 k.p.c.).

Wyrok negatywnie rozstrzygający o zgłoszonym roszczeniu jest orzeczeniem ogólnym, mogącym dotyczyć różnorodnych przyczyn. Poszukiwanie ich skierowane być powinno do analizy motywów uzasadnienia. Jeżeli natomiast wyrok oddalający powództwo uprawomocnił się, a nie doszło do sporządzenia uzasadnienia, to o przyczynach nieuwzględnienia zgłoszonego roszczenia, zakresie mocy wiążącej i powadze rzeczy osądzonej zdecydować powinien sąd rozpoznający następną sprawę, mającą związek ze sprawą prawomocnie zakończoną, w oparciu o zgromadzony w niej materiał.

W uchwale z dnia 4 stycznia 1979 r., sygn. III CZP 91/78 (OSNC 1979, nr 7–8, poz. 139), Sąd Najwyższy dopuścił możliwość zamieszczenia w wyroku ponownie zasądzającym wyegzekwowane świadczenie, po rozpoznaniu sprawy, na skutek uchylecia poprzedniego wyroku w wyniku uwzględnienia rewizji nadzwyczajnej, zastrzeżenia, że świadczenie zostało wyegzekwowane. W uzasadnieniu uchwały zaznaczone zostało, że dotyczy ona szczególnej sytuacji. Odmienny jest natomiast stan faktyczny i prawny w sprawie objętej przedstawionym zagadnieniem prawnym, skoro do spełnienia świadczenia doszło na podstawie tytułu wykonawczego, który utracił moc, a pozwany nie kwestionował swojego zobowiązania. Nie ma zatem podstaw do przyjmowania, że uchwała zawiera argumenty przemawiające za koniecznością wydania wyroku uwzględniającego powództwo i wprowadzania do jego sentencji wzmianki o spełnieniu świadczenia w każdej sprawie, w której do spełnienia świadczenia doszło w drodze egzekucji, po którym prowadzone było postępowanie rozpoznawcze, wskazujące na zasadność roszczenia objętego powództwem. Należy podkreślić, że w uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, iż spełnienie świadczenia przez pozwanego, zaspokajającego w ten sposób żądanie pozwu, którego przedmiotem była suma pieniężna świadczona w celu zwolnienia się z zobowiązania, powoduje jego wygaśnięcie, a wobec nieistnienia wierzytelności powództwo ulega oddaleniu jako bezpodstawne, chyba że powód cofnął pozew. Jednocześnie zaznaczył, że taka sytuacja nie miała miejsca w sprawie, w której doszło do podjęcia uchwały. Wskazał również, że przyczyną zamieszczenia wzmianki, z uwagi na brak pozytywnego przepisu, był wzgląd na unik-

nięcie w przyszłości ewentualnego, kolejnego sporu pomiędzy stronami oraz na celowość i ekonomię postępowania.

Moc wiążąca wyroku, będąca pozytywnym skutkiem jego prawomocności, dotyczy tylko podmiotów wymienionych w sentencji. Związanie innych osób może wynikać z innych, konkretnych przepisów, przewidujących wyjątkowe rozszerzenie mocy wiążącej, określane jako stan rozszerzonej prawomocności materialnej. Żaden z podmiotów objętych mocą wiążącą wyroku nie może negować faktu istnienia prawomocnego orzeczenia, ma obowiązek respektowania tylko tych okoliczności faktycznych, ustalonych w sposób stanowczy we wcześniejszej sprawie, które określały istotę sporu i uzasadniały uwzględnienie lub oddalenie zgłoszonego w niej roszczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1998 r., sygn. II UKN 129/98, OSNP 1999, nr 13, poz. 437). Następstwem prawomocności formalnej wyroku jest również powaga rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.), wiązana z negatywnym jej skutkiem. Te łącznie występujące konsekwencje prawomocności formalnej nazywane są prawomocnością materialną będącą wyrazem nakazu przyjmowania, że w danej sytuacji stan prawny przedstawia się tak, jak wynika to z zawartego w orzeczeniu rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., sygn. II CSK 452/06, OSNC–ZD 2008, nr 1, poz. 20).

Powszechnie przyjmowane jest w orzecznictwie, że moc wiążącą, stosownie do art. 365 § 1 k.p.c., ma w zasadzie jedynie sentencja orzeczenia, jednak w niektórych przypadkach – jak np. w razie oddalenia powództwa – ze względu na ogólność rozstrzygnięcia, doniosłość przy ustalaniu zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia, czyli granic prawomocności materialnej orzeczenia, mogą mieć także zawarte w uzasadnieniu orzeczenia motywy rozstrzygnięcia (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2009 r., sygn. III CZP 97/09, OSNC 2010, nr 6, poz. 88; wyroki: z dnia 18 czerwca 1955 r., sygn. III CR 199/54, OSNC 1956, nr 4, poz. 10; 13 października 2005 r., sygn. I CK 217/05, niepubl.; z dnia 15 lutego 2007 r., sygn. II CSK 452/05, OSNC–ZD 2008, nr 6, poz. 88; z dnia 29 września 2011 r., sygn. IV CSK 652/10, niepubl.). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedstawione zagadnienie prawne podzielił wyrażoną w tych orzeczeniach wykładnię art. 365 § 1 k.p.c. Moc wiążąca prawomocnego wyroku obejmuje także prejudycjalne związanie ustalonym stanem faktycznym i jego oceną prawną w późniejszym procesie, w którym ta kwestia nie może już być w ogóle badana (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 sierpnia 2001 r., sygn. I PKN 585/00, OSNP 2003, nr 14, poz. 334; z dnia 12 lipca 2002 r., sygn. V CKN 1110/00, niepubl.). Oznacza to, że ewentualne dochodzenie przez pozwanego roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia musi uwzględniać przyczyny oddalenia powództwa. Wymienione w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 lipca 2005 r., sygn. IV CK 24/05; z dnia 2 kwietnia 2008 r., sygn. I PK 247/07; z dnia 3 grudnia 2009 r., sygn. II PK 77/09 i z dnia 15 lutego 2013 r., sygn.

I CSK 323/12, nie mogą stanowić argumentu za potrzebą zastrzeżenia w sentencji wyroku przyczyny oddalenia powództwa.

Uchwała SN z dnia 26 lutego 2014 r., sygn. III CZP 119/13.

50

Art. 189 k.p.c. w zw. z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm.)

Możliwość wytoczenia powództwa o stwierdzenie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece) w zakresie dotyczącym pierwszeństwa hipotek nie wyłącza interesu prawnego wierzyciela, któremu przysługuje hipoteka wpisana na niższym miejscu, w dochodzeniu ustalenia nieważności czynności prawnej ustanowienia hipoteki wpisanej z wyższym pierwszeństwem na rzecz osoby trzeciej (art. 189 k.p.c.). Orzeczenia sądu, wydane w takich postępowaniach, mogą stanowić podstawę dokonania wpisu wykreślenia hipoteki.

Z uzasadnienia:

Istota zagadnienia prawnego dotyczy relacji między dwoma postępowaniami procesowymi, w których zainteresowany może uzyskać orzeczenie co do istnienia prawa osoby trzeciej (tu: ograniczonego prawa rzeczowego w postaci hipoteki), niezbędne dla uzyskania zmiany wpisu w księdze wieczystej, oraz między nimi a postępowaniem wieczystoksięgowym, którego formalizm ogranicza zarówno legitymację wnioskodawców, jak i podstawy dokonywania wpisu w księdze wieczystej. Instytucja hipoteki jako prawnorzeczowego środka zabezpieczeń jest w praktyce obrotu szeroko wykorzystywana przez wierzycieli, w związku z czym ujawniają się nowe problemy z zakresu wykładni oraz dochodzi do rozbieżności w stosowaniu prawa wymagających autorytatywnej wypowiedzi judykatury, przy zróżnicowanym stanowisku doktryny prawniczej. Przedstawione zagadnienie prawne nie było, jak dotąd, przedmiotem bezpośredniego rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego. Nie ulega ponadto wątpliwości, że niezależnie od celowości rozwiązywania dogmatycznych i praktycznych problemów konstrukcji prawnych mogących stanowić podstawę rozstrzygnięć sądów, udzielenie odpowiedzi obejmującej wskazanie najbardziej efektywnych środków ochrony prawnej leży w interesie szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości.

Pojęcie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. było przedmiotem licznych judykatów i wypowiedzi przedstawicieli nauk prawnych. Przyjmuje się, że jest to obiektywna, czyli wywołana rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, potrzeba uzyskania przez stronę powodową odpowiedniej treści wyroku. Interes prawny istnieje wówczas, gdy istnieje niepewność sto-

sunku prawnego lub prawa, wynikająca z obecnego lub przewidywanego ich kwestionowania lub naruszenia, zatem gdy zachodzi swoista potrzeba ich potwierdzenia, wynikająca z sytuacji prawnej, w jakiej znajduje się powód (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1972 r., sygn. III CRN 607/71, OSN 1973, nr 4, poz. 64; z dnia 22 września 1999 r., sygn. I PKN 263/99, OSNAP 2000, nr 2, poz. 36). Dopuszcza się pośrednie ustalenie istniejącego stosunku prawnego przez stwierdzenie ważności lub nieważności dokonanej czynności prawnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 1976 r., sygn. II CR 288/76, OSNC 1977, nr 5–6, poz. 91). Można zatem przyjąć istnienie tak pojętego interesu powoda w zakresie żądania ustalenia nieważności czynności prawnej zarówno wtedy, gdy chodzi o usunięcie przeszkody prawnej dla jego dalszych czynności, jak i wtedy, gdy celem jest uzyskanie szeroko pojętej ochrony prawnej. Orzeczenie sądowe ustalające nieważność czynności prawnej potwierdza nieistnienie stosunku prawnego (prawa) i jako swoisty prejudykat będzie miało znaczenie dla ewentualnych czynności rozstrzygnięć wykraczających poza prawa rzeczowe do nieruchomości.

Jego uzyskanie umożliwi osiągnięcie wielu celów, m.in. ułatwi dochodzenie roszczeń z tytułu nienależnego świadczenia, odpowiedzialności cywilno-prawnej lub karnej stron czynności, bądź osób występujących w charakterze ich reprezentantów. Jak trafnie wskazano w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2007 r., sygn. V CSK 109/07 (OSN 2008, nr 9, poz. 107), unicestwienie nieważnych umów ma samoistną wartość także ze względu na rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych (art. 5 u.k.w.h.).

Sąd Najwyższy w obecnym składzie nie podziela poglądu opowiadającego się za wyłączeniem interesu prawnego w dochodzeniu ustalenia nieważności czynności prawnej wobec istnienia konkurencyjnego środka ochrony prawnej w postaci powództwa o usunięcie niezgodności stanu prawnego nieruchomości ujawnionego w księdze wieczystej, opartego na art. 10 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece. Wskazać bowiem należy na odmienny charakter każdego z tych rozstrzygnięć. Rozbieżne początkowo stanowisko judykatury ujednolicone zostało po wydaniu uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r., sygn. III CZP 106/05 (OSN 2006, nr 10, poz. 160), przyjmującej, że orzeczenie, którego podstawę stanowi art. 10 u.k.w.h., nie jest wyrokiem ustalającym, tylko realizującym odrębną kategorię roszczeń procesowych zbliżonych do powództw kształtujących. W istocie zatem powództwa o ustalenie powództwa o usunięcie niezgodności nie mają tego samego charakteru, a stanowią dwa niezależne środki ochrony prawnej, oparte na odmiennych przesłankach i zmierzające do osiągnięcia innego celu. Tym samym występuje zbieg roszczeń, mający charakter konkurencyjny jedynie wówczas, gdyby powództwo o usunięcie niezgodności zaspakajało w całości interes prawny powoda. Antycypacyjne oceny sądu w zakresie oceny interesu prawnego muszą być jednak dokonywane ze szczególną ostrożnością. Budzi

wątpliwości stwierdzenie, że powód każdorazowo musi wykazać istnienie interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności czynności prawnej, która stanowiła podstawę wadliwego wpisu prawa rzeczowego, szerszego jak uzyskanie wyroku umożliwiającego zmianę wpisów w księdze wieczystej. O wyborze efektywnego, z punktu widzenia zamierzonych celów, środka ochrony prawnej decyduje wyłącznie zainteresowany. Ocena, czy i ewentualnie jaki użytek uczyni on z uzyskanego orzeczenia w przyszłości, nie jest objęta kognicją sądu.

Za brakiem przesłanki interesu prawnego w sprawie o ustalenie, wobec możliwości wytoczenia powództwa o usunięcie niezgodności stanu prawnego nieruchomości ujawnionego w księdze wieczystej, w tym z wyłączeniem sytuacji, gdy powód nie jest legitymowany do złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej, Sąd Najwyższy opowiedział się w orzeczeniach: z dnia 25 października 2002 r., sygn. IV CKN 1425/00, niepubl.; z dnia 5 grudnia 2002 r., sygn. III CKN 943/99, OSNC 2004, nr 3, poz. 48, z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. I CSK 305/10, niepubl.; z dnia 4 marca 2011 r., sygn. I CSK 351/10, niepubl., a przeciwko – w orzeczeniach: z dnia 11 marca 1994 r., sygn. III CZP 18/94; z dnia 9 września 2004 r., sygn. II CK 497/03, niepubl.; z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. I CSK 305/10, niepubl.; z dnia 25 sierpnia 2011 r., sygn. II CSK 665/10; z dnia 7 marca 2013 r., sygn. IV CSK 469/12, niepubl. Udzielenia osobie trzeciej (wierzycielowi upadłego, którego wierzytelność nie była zabezpieczona hipoteką) ochrony prawnej w samodzielnym postępowaniu o ustalenie nieważności hipoteki dopuszczono m.in. w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 r., sygn. IV CSK 13/11, niepubl.; z dnia 9 lutego 2012 r., sygn. III CSK 181/11 (OSNC 2012, nr 7–8, poz. 101), a wierzycielowi egzekwującemu w postępowaniu o uzgodnienie treści księgi wieczystej, jeżeli przysługujące mu ograniczone prawo rzeczowe w postaci hipoteki nie zostało wpisane do księgi wieczystej wobec nie ujawnienia w niej praw dłużnika – w uzasadnieniu uchwały z dnia 15 marca 2006 r., sygn. III CZP 106/05 (OSNC 2006, nr 10, poz. 160).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedstawione zagadnienie prawne opowiada się za przyjęciem, że możliwość wytoczenia powództwa o stwierdzenie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym w zakresie dotyczącym pierwszeństwa hipotek nie wyłącza interesu prawnego wierzyciela, któremu przysługuje hipoteka wpisana z niższym pierwszeństwem, w dochodzeniu ustalenia nieważności czynności prawnej ustanowienia hipoteki wpisanej z wyższym pierwszeństwem. Przesłanką ustalenia musi być jednak potwierdzenie istnienia interesu prawnego powoda.

Wpis w księdze wieczystej nie konwaliduje nieważnej czynności prawnej stanowiącej podstawę jego dokonania, ale jego obalenie wymaga wykazania nieważności podstawy wpisu orzeczeniem sądowym. Także konstytutywny wpis hipoteki do księgi wieczystej (art. 67 u.k.w.h.) nie sanuje braków materialnoprawnych czynności, w następstwie których nieważne jest samo ustanowienie

hipoteki (art. 58 § 1 i 2 k.c.). Okolicznością irrelevantną jest, czy przyczyna nieważności ma charakter pierwotny, czy następczy. Skoro prawo wpisane jest błędnie, gdyż wpisu dokonano bez ważnej przyczyny prawnej, w wyniku wadliwego postępowania, lub dotyczy on nieistniejącego obciążenia, dochodzi do niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym, a jej usunięcie wymagać będzie przeprowadzenia kolejnego postępowania wieczystoksięgowego, w którym podstawę wpisów (wykreśleń) mogą stanowić orzeczenia sądu lub inne odpowiednie dokumenty (art. 31 ust. 2 u.k.w.h.). Wykładnia gramatyczna zwrotu „orzeczenie sądu”, jako oznaczonej tym przepisem podstawy wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności, przemawia w braku dookreślenia rodzaju orzeczenia za niedopuszczalnością jego zawężenia tylko do rozstrzygnięć uzyskanych w postępowaniu opartym na art. 10 ust. 1 u.k.w.h. Konsekwentnie spod pojęcia „orzeczenie” w rozumieniu wskazanego przepisu nie można wyłączyć wyroku ustalającego nieważność czynności prawnej, o charakterze deklaratywnym, wywołującego skutek *ex tunc*.

Zagadnienie, czy prawomocny wyrok ustalający nieważność czynności prawnej, stanowiącej uprzednio podstawę wpisu prawa w księdze wieczystej, może być podstawą wniosku o wykreślenie tego prawa w judykaturze, jest sporne, przy czym odnoszące się do niego orzeczenia zapadły w znacząco różnych stanach faktycznych i prawnych. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela linię orzecznictwa opowiadającą się z przyjęciem, że wyrok ustalający jako taki może być podstawą wpisu w księdze wieczystej (por. m.in. postanowienie z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. I CSK 151/06, niepubl.; postanowienie z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. III CSK 344/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 12; postanowienie z dnia 25 sierpnia 2011 r., sygn. II CSK 665/10, OSNC–ZD 2012, nr 3, poz. 50; wyrok z dnia 20 października 2011 r., sygn. IV CSK 13/11, niepubl.; wyrok z dnia 18 października 2012 r., sygn. II CSK 80/12, niepubl.). Prezentowane jest w tym przedmiocie także odmienne stanowisko (por. wyrok z dnia 27 października 2005 r., sygn. III CK 106/05, niepubl.; uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r., sygn. III CZP 80/09, OSNC 2010, nr 6, poz. 84; uchwałę z dnia 18 maja 2010 r., sygn. III CZP 134/09; postanowienie z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. I CSK 305/10, niepubl.; wyrok z dnia 18 kwietnia 2013 r., I CSK 514/12, OSNC–ZD 2014, nr B; wyrok z dnia 15 maja 2013 r., sygn. II CSK 254/12, niepubl.; wyrok z dnia 27 czerwca 2013 r., sygn. III CSK 294/12, niepubl.). Dyskusyjny, z uwagi na brak samodzielnej podstawy normatywnej, jest pogląd o wyłączności wykazania wyrokiem uzgadniającym treść księgi wieczystej podstawy wykreślenia wpisu o charakterze konstytutywnym. W kilku orzeczeniach przyjęto bowiem, że skoro następstwem wzruszenia konstytutywnych wpisów omawianych praw rzeczowych jest ich wygaśnięcie, to obalenie domniemania zgodności wpisu prawa odrębności własności lokalu z rzeczywistym stanem prawnym (art. 3 u.k.w.h.)

może nastąpić jedynie w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej opartym na art. 10 u.k.w.h. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 kwietnia 2010 r., sygn. IV CSK 459/09, niepubl.; z dnia 9 listopada 2011 r., sygn. II CSK 104/11, niepubl.). Podobnie przyjęto, że tylko w tym postępowaniu można obalić domniemanie zgodności prawa użytkowania wieczystego z rzeczywistym stanem prawnym (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r., sygn. III CZP 123/10, OSNC 2011, nr 9, poz. 96).

Zauważyć jednak należy, że kodeks postępowania cywilnego w odniesieniu do postępowania wieczystoksięgowego samodzielnie reguluje kwestie podmiotowe, odstępując od zasady umożliwiającej wszystkim zainteresowanym wzięcie udziału w sprawach podlegających trybowi nieprocesowemu już przez samo zgłoszenie lub dokonanie czynności procesowej (art. 510 § 1 i 2 k.p.c.). Niezbędne jest zatem rozważenie, czy wierzyciel hipoteczny w ogóle może żądać usunięcia niezgodności wpisu hipoteki, dokonanego w księdze wieczystej na rzecz innego podmiotu, w związku z nieważnością jego podstawy. Problem ten pozostaje w bezpośrednim związku z treścią art. 626² § 5 k.p.c., który ogranicza uprawnienie do złożenia wniosku (obok właścicieli i użytkowników wieczystych) do osoby, na rzecz której wpis ma nastąpić, albo wierzyciela, jeżeli przysługuje mu prawo, które może być wpisane w księdze wieczystej, a w sprawach dotyczących obciążeń powstałych z mocy ustawy także do uprawnionego organu. Przepis ten był przedmiotem wykładni w innym aspekcie, związanym z legitymacją czynną w postępowaniu o usunięcie niezgodności. Rozbieżność dotycząca tej kwestii usunięta została, powszechnie zaakceptowaną w judykaturze uchwałą siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r., sygn. III CZP 106/05 (OSNC 2006, nr 10, poz. 160), w której przyjęto, że sens art. 10 u.k.w.h. należy odczytywać w zw. z art. 626² § 5 k.p.c., gdyż odmienne stanowisko prowadziłoby do tego, że osoba dysponująca wyrokiem uwzględniającym jej powództwo nie mogłaby skutecznie wystąpić o dokonanie na jego podstawie wpisu w księdze wieczystej. Uchwała potwierdza, że każda osoba, która może wytoczyć powództwo o uzgodnienie, ma legitymację do złożenia wniosku o dokonanie wpisu w księdze wieczystej. Tę samą zasadę należy przyjąć w odniesieniu do wierzyciela, który wykazał interes prawny i uzyskał wyrok ustalający nieważność czynności prawnej, w oparciu o którą hipoteka innego wierzyciela wpisana została do księgi wieczystej z wyższym od niego pierwszeństwem. Wobec tego, że celem wnioskowanego wpisu jest nie tylko wykreślenie hipoteki przysługującej innemu wierzycielowi, ale i wywołanie skutków wynikających z ustawy, należy przyjąć, że wierzyciel, uprzednio wpisany na niższym miejscu, który w wyniku wykreślenia poprzez posunięcie uzyska wpis własnej hipoteki z wyższym pierwszeństwem, jest w rozumieniu art. 626² § 5 k.p.c. osobą, „na rzecz której wpis ma nastąpić”. Wykładnia gramatyczna powołanego przepisu w tym wypadku powinna być uzupełniona odwołaniem do wykładni celowościowej. Eksponowana przez Sąd Apelacyjny w przedstawi-

nym zagadnieniu okoliczność, że wykreślenie hipoteki wpisanej z wyższym pierwszeństwem wywołuje skutek materialno-prawny posunięcia hipotek, jest pozbawiona znaczenia prawnego, gdyż skoro wynika on z mocy prawa, to ocena tej kwestii, podobnie jak następstw wykreślenia hipotek z innych przyczyn, wykracza poza zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego. Kolejność hipotek będzie miała znaczenie dopiero przy zaspokajaniu wierzytelności w postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości (art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.). Sąd Najwyższy podziela ponadto pogląd przedstawicieli nauk prawnych, że zmiana pierwszeństwa hipotek, mimo że jest elementem stosunku prawnego, nie stanowi rozporządzenia tymi ograniczonymi prawami rzeczowymi.

Odmowa udzielenia ochrony prawnej wierzycielowi poprzez wyłączenie jego legitymacji w postępowaniu o dokonanie wpisu nie znajduje uzasadnienia, podobnie jak skierowanie go kolejny raz na drogę postępowania procesowego, tym razem w celu uzyskania rozstrzygnięcia o uzgodnieniu treści księgi wieczystej na podstawie wyroku ustalającego nieważność czynności prawnej. Zasada racjonalnego i efektywnego sprawowania wymiaru sprawiedliwości sprzeciwia się przyjęciu, że po uzyskaniu orzeczenia o ustaleniu nieważności stosunku prawnego niezbędne jest wytoczenie, tylko na użytek postępowania wieczystoksięgowego, kolejnego postępowania opartego na art. 10 ust. 1 u.k.w.h.

Zważyć ponadto należy, że treść wyroku ustalającego nieważność czynności prawnej, stanowiącej podstawę wykreślanego wpisu, musi być przyjęta przez sąd wieczystoksięgowy w postaci gotowej i respektowana w następstwie formalnej prawomocności prawomocnych orzeczeń sądowych, którymi związane są także inne sądy (art. 365 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Skutkiem związania jest zakaz merytorycznej kontroli przez ten sąd treści orzeczeń sądowych, stanowiących podstawę wpisu w księdze wieczystej, ale możliwa jest ocena, czy orzeczenie zawiera wszystkie dane konieczne dla dokonania wpisu (por. m.in. zachowujące aktualność uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 3 czerwca 1966 r., sygn. III CZP 45/66, OSNCP 1966, nr 11, poz. 188; z dnia 4 maja 1972 r., sygn. III CZP 25/72, OSNCP 1972, nr 11, poz. 194; z dnia 4 lipca 1986 r., sygn. III CZP 35/86, OSNCP 1987, nr 7, poz. 90; z dnia 28 sierpnia 1991 r., sygn. III CZP 71/91, OSNCP 1992, nr 3, poz. 47).

Kognicja sądu wieczystoksięgowego obejmuje przesłanki wpisu, stąd może on odmówić jego dokonania, jeżeli brak jest podstaw albo zachodzą ku temu przeszkody (art. 626⁹ k.p.c.) – por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 2011 r., sygn. II CSK 665/10 (OSNC–ZD 2012, nr 3, poz. 50). W orzecznictwie przyjęto, że wyrok wydany w uwzględnieniu skargi pauliańskiej z uwagi na swój charakter nie może stanowić podstawy wpisu (wykreślenia) hipoteki przymusowej na nieruchomości osoby trzeciej, nabytej przez nią w wyniku ubezskutechnionej wobec wierzyciela czynności dłużnika (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2012 r., sygn. IV CSK 560/11, OSNC 2013, nr 2, poz. 21; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2013 r., sygn. V CSK 347/12, niepubl.).

Uchwała SN z dnia 14 marca 2014 r., sygn. III CZP 121/13.

Prawo Administracyjne

Naczelny Sąd Administracyjny

51

Art. 5a pkt 6 lit. a i art. 10 ust. 1 punkty 2 i 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r., poz. 361 z późn. zm.)

Wynagrodzenie z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, zależnie od formy prawnej, w jakiej wykonuje on swój zawód, należy kwalifikować do źródła przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r., poz. 316 z późn. zm.) – w przypadku gdy pomoc prawną z urzędu pełnomocnik wykonuje, prowadząc działalność zawodową w formie działalności gospodarczej w rozumieniu art. 5a pkt 6 lit. a u.p.d.o.f., a gdy czyni to w ramach innych form wykonywania swojego zawodu – wynagrodzenie to należy kwalifikować do źródła przychodów z działalności wykonywanej osobiście, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 2 tej ustawy.

Z uzasadnienia:

2.1. Ustanowienie pełnomocnika (obrońcy w procesie karnym) z urzędu w przypadku zastosowania instytucji prawa pomocy ma na celu umożliwienie stronie lub oskarżonemu skorzystania z fachowej pomocy prawnej, bez ponoszenia związanych z tym kosztów, aby nie naruszać — z uwagi na ich status majątkowy — prawa do sądu, w rozumieniu art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji, lub też — w konkretnie ustawowo określonych przypadkach, w których ustawodawca przewidział konieczność zabezpieczenia interesów strony poprzez objęcie jej pieczęcią fachowej pomocy prawnej — ma stanowić gwarancję prawidłowego toku procedownia. Wydanie postanowienia o przyznaniu pomocy prawnej z urzędu bądź wyznaczenie obrońcy z urzędu jest zatem jedynie realizacją ustawowych obowiązków sądu, związanych z gwarancjami procesowymi stron wynikającymi z Konstytucji (art. 42 ust. 2, art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2) i ustaw.

2.2. Ustanowienie (wyznaczenie w procesie karnym) pełnomocnika (obrońcy) z urzędu, mające swoje oparcie w stosownej procedurze stosowanej przez sąd (prezesa w sprawach karnych), rodzi skutek w postaci udzielenia pełnomocnictwa procesowego na rzecz strony postępowania. Oczywiście skutek ten nie powstaje w momencie wydania w tym zakresie postanowienia sądu, lecz

z chwilą personalnego wskazania pełnomocnika przez stosowną władzę korporacyjną (w sprawach karnych – prezesa sądu).

Takie orzeczenie procesowe ma oczywiście formę imperatywną w stosunku do jego adresata (adwokata, radcy prawnego lub doradcy podatkowego), niezależnie od tego, że skonkretyzowanie jego osoby w procedurze cywilnej oraz administracyjnej odbywa się z udziałem władz korporacji prawniczej (w procedurze karnej prezes właściwego dla sprawy sądu wyznacza pełnomocnika z urzędu z listy adwokatów oraz radców prawnych przedłożonych mu przez władze korporacyjne).

Umocowanie to obliguje pełnomocnika do podejmowania stosownych czynności procesowych na rzecz strony, dla której został ustanowiony pełnomocnikiem (obrońcą) z urzędu, lecz jednocześnie stanowi zobowiązanie Skarbu Państwa do wypłaty ustanowionemu w tym trybie pełnomocnikowi wynagrodzenia nieopłaconej pomocy prawnej.

2.3. W tym zatem sensie orzeczenie o ustanowieniu pełnomocnika (obrońcy) z urzędu stanowi formę zlecenia „wykonania określonych czynności”, w rozumieniu art. 13 pkt 6 u.p.d.o.f., co nie powoduje jednak, że pomiędzy pełnomocnikiem (obrońcą) a sądem powstaje jakikolwiek stosunek prawny – cywilnoprawny lub o charakterze publicznoprawnym. Ponadto, sąd nie ponosi odpowiedzialności za działania lub zaniechania adwokata lub radcy prawnego, oni zaś nie ponoszą odpowiedzialności wobec sądu. „Zlecenie” w tym przypadku należy rozumieć jako stwierdzenie procesowej potrzeby zagwarantowania stronie pomocy prawnej, której koszty poniesie Skarb Państwa, stanowiące polecenie (nakaz) objęcia taką pomocą przez dysponującą fachowymi umiejętnościami osobę ze stosownej korporacji prawniczej, w zamian za wynagrodzenie otrzymane od Skarbu Państwa.

2.4. Stwierdzenie to jednak nie powoduje, że przychody ustanowionego pełnomocnika (obrońcy) z urzędu należy zawsze zaliczać do przychodów z działalności wykonywanej osobiście, w rozumieniu art. 10 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 13 pkt 6 u.p.d.o.f. Zaliczenie bowiem tych przychodów do prawidłowej kategorii wymaga kompleksowego ujęcia szeregu unormowań rzutujących na właściwą kwalifikację podatkową tych przychodów.

2.5. Przede wszystkim uwzględnić należy korporacyjne regulacje w zakresie form zawodowego działania adwokatów, radców prawnych oraz doradców podatkowych.

2.5.1. Z art. 4a ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 1982 r., Nr 146, poz. 1188 ze zm.) wynika, że adwokat wykonuje zawód w kancelarii adwokackiej, w zespole adwokackim oraz w spółce:

- cywilnej lub jawnej, w której współnikami są adwokaci, radcowie prawni, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 lipca 2002 r.

- o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 126, poz. 1069 z późn. zm.);
- partnerskiej, w której partnerami są adwokaci, radcowie prawni, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej;
 - komandytowej lub komandytowo-akcyjnej, w której komplementariuszami są adwokaci, radcowie prawni, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej.
- Wyłącznym przedmiotem działalności ww. spółek jest świadczenie pomocy prawnej.

Adwokat nie może przy tym wykonywać zawodu, jeżeli pozostaje w stosunku pracy (za wyjątkiem pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych).

2.5.2. W art. 8 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. Nr 10, poz. 65 ze zm.) postanowiono, że radca prawny wykonuje zawód w ramach stosunku pracy, na podstawie umowy cywilnoprawnej, w kancelarii radcy prawnego oraz w jednej ze spółek, określonych odpowiednio jak w przypadku art. 4a ustawy o adwokaturze.

Również i w tym przypadku wyłącznym przedmiotem działalności spółek z udziałem radców prawnych jest świadczenie pomocy prawnej.

2.5.3. Zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (Dz. U. z 2011 r., Nr 41, poz. 213) doradca podatkowy wykonuje ten zawód jako osoba fizyczna prowadząca działalność we własnym imieniu i na własny rachunek lub jako uczestnik spółki niemającej osobowości prawnej. Może też wykonywać ten zawód jako osoba pozostająca w stosunku pracy z ww. podmiotami lub z podmiotami, o których mowa w art. 3 i art. 4 ust. 1 tej ustawy. W art. 41 ustawy o doradztwie podatkowym wskazano, że doradca podatkowy jest uprawniony do występowania w charakterze pełnomocnika w postępowaniu w zakresie sądowej kontroli decyzji, postanowień i innych aktów administracyjnych dotyczących spraw obowiązków podatkowych i celnych oraz w sprawach egzekucji administracyjnej związanej z tymi obowiązkami.

2.6. Wszystkie regulacje korporacyjne stanowią jednocześnie o uprawnieniu do udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego innemu adwokatowi lub radcy prawnemu (art. 25 ust. 3 ustawy o adwokaturze i art. 21 ust. 1 ustawy o radcach prawnych), a w przypadku doradców podatkowych – doradcy podatkowemu, adwokatowi lub radcy prawnemu (art. 41 ust. 5 ustawy o doradztwie podatkowym). Możliwość udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego nie jest ograniczona w przypadku ustanowienia pełnomocnictwa z urzędu.

2.7. Powyższe przepisy wskazują, że adwokaci, wykonując swój zawód wyłącznie w kancelarii adwokackiej, w zespole adwokackim oraz w spółce, czynią to zawsze jako przedsiębiorcy, wykonujący we własnym imieniu działalność gospodarczą, w rozumieniu art. 2a ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2010 r., Nr 220, poz. 1447 ze zm.).

Dotyczy to również radców prawnych wykonujących zawód w kancelarii radcy prawnego oraz w spółce, a także doradców podatkowych wykonujących zawód jako osoba fizyczna prowadząca działalność we własnym imieniu i na własny rachunek lub jako uczestnik spółki niemającej osobowości prawnej.

Zawodowa działalność adwokata, radcy prawnego i doradcy prawnego, w formach określonych powyżej, jest bowiem ściśle związana z kwalifikacjami zawodowymi tych osób (profesjonalny charakter działalności). Ponadto, cechuje się ciągłością (powtarzalnością podejmowanych działań) oraz zorganizowaniem i podporządkowaniem regułom rynku, jak realizowana w obrocie gospodarczym, w celu uzyskania zysku.

Charakteryzująca się zatem tymi przymiotami zawodowa działalność adwokata, radcy prawnego i doradcy prawnego spełnia kryteria uznania jej za działalność gospodarczą, w rozumieniu art. 10 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 5a pkt 6 lit. a u.p.d.o.f. jako prowadzona we własnym imieniu bez względu na jej rezultat, w sposób zorganizowany i ciągły, z której uzyskane przychody nie są zaliczane do innych przychodów ze źródeł wymienionych w art. 10 ust. 1 punkty 1, 2 i 4–9.

2.8. Stwierdzenie to odnosi się zarówno do przypadków, gdy zawodowa działalność tych podmiotów realizowana jest na rzecz klienta w oparciu o stosunek cywilnoprawny (pełnomocnik ustanowiony z wyboru), jak również, gdy źródłem tej działalności nie jest taki stosunek, lecz orzeczenie sądu o ustanowieniu pełnomocnika z urzędu. Pełnomocnictwo procesowe ma bowiem zawsze charakter osobisty, natomiast sposób ustanowienia pełnomocnika (z wyboru czy z urzędu) nie ma znaczenia dla oceny podatkowego charakteru jego przychodów. O kwalifikacji określonej działalności, w aspekcie podatku dochodowego, decyduje bowiem zasadniczo jej przedmiot oraz sposób funkcjonowania w obrocie prawnym, a nie podstawa jej realizacji, czyli tryb ustanowienia pełnomocnictwa.

Tym samym czynności wykonywane przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu należy oceniać w kontekście ich charakteru oraz formy prowadzenia jego działalności zawodowej, gdyż ustanowienie pełnomocnikiem z urzędu jest następstwem jego uprawnień oraz aktywności zawodowej, w ramach jednej z korporacji prawniczych (adwokatów, radców prawnych lub doradców podatkowych). Wykonywanie zatem czynności pełnomocnika z urzędu nie jest odezwane od jego czynności wykonywanych jako pełnomocnika ustanowionego z wyboru klienta. Ponadto, usługi te nie mają odrębnego charakteru w stosunku do innych czynności realizowanych przez adwokata, radcę prawnego i doradcę podatkowego jako pełnomocnika strony procesowej. Wykonując bowiem czyn-

ności pełnomocnika ustanowionego z urzędu, dokonuje on w imieniu strony, którą reprezentuje, czynności prawnych wynikających z tego pełnomocnictwa. Na podstawie tego umocowania pełnomocnik jest upoważniony do reprezentowania (zastępstwa) strony w stosunkach prawnych z innymi podmiotami prawa, przy czym zakres tej reprezentacji jest całkowicie niezależny od tego, czy wynika z umocowania przez samą stronę, czy też z urzędu. Tym samym, jeżeli pełnomocnik prowadzi swoją działalność zawodową we własnym imieniu, w sposób zorganizowany i ciągły, usługa pomocy prawnej z urzędu wpisuje się w ciąg zdarzeń jego zorganizowanej działalności zawodowej prowadzonej na własny rachunek. Realizując przy tym zadania związane z usługą pomocy prawnej z urzędu, pełnomocnik wykonujący zawód w ramach kancelarii (w zespole adwokackim) lub spółki, z zasady korzysta z pomieszczeń i sprzętu tych form organizacyjnych jego działalności gospodarczej, m.in. spotykając się i kontaktując ze stroną, na rzecz której działa, jak również wykorzystuje w tym zakresie personel służący mu pomocą przy wykonywaniu tej działalności, co rzutuje zresztą na koszty tej działalności.

2.9. Nie ma przy tym znaczenia forma organizacyjna tak prowadzonej działalności gospodarczej pełnomocnika (kancelaria, zespół adwokacki czy spółka), gdyż w takim przypadku każda pomoc prawna świadczona przez takiego pełnomocnika, a więc również ta z urzędu, jest wykonywana w ramach tejże organizacyjnej formy działalności gospodarczej, a wynagrodzenie – podobnie zresztą jak przy umocowaniu z wyboru – mimo że przyznane jest osobie pełnomocnika faktycznie świadczącego pomoc prawną, stanowi przychód z działalności gospodarczej, prowadzonej w określonej formie prawnej, w której np. w przypadku spółki niemającej osobowości prawnej przychody wspólnika z udziału w takiej spółce, określone na podstawie art. 8 ust. 1, uznaje się za przychody ze źródła, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 3 (art. 5b ust. 2 u.p.d.o.f.).

2.10. Kwalifikacji jako przychodu z działalności z gospodarczej wynagrodzenia pełnomocnika ustanowionego z urzędu, którego działalność zawodowa ma charakter działalności gospodarczej, nie sprzeciwia się także okoliczność, że wynagrodzenie to nie ma charakteru umownego, gdyż sposób określenia i zapłaty wynagrodzenia nie ma jakiegokolwiek wpływu na klasyfikację przychodu w podatku dochodowym, dla którego istotnym kryterium jest przedmiot, z którego przychód ten jest uzyskiwany, a w przypadku działalności gospodarczej – sposób jego pozyskiwania, wskazany w art. 5a pkt 6 lit. a u.p.d.o.f. (we własnym imieniu oraz zorganizowany i ciągły) oraz niewystępowanie przesłanek negatywnych określonych w art. 5b ust. 1 u.p.d.o.f.

2.11. Trafnie zatem stwierdzono w wyroku NSA z dnia 22 września 2011 r., sygn. II FSK 1532/10, że pełnomocnik świadczący w ramach działalności gospodarczej pomoc prawną z wyboru, jak i z urzędu, wykonuje zawód polegający na świadczeniu takiej pomocy, co odróżnia go choćby od wskazanych wprost w art. 13 pkt 6 u.p.d.o.f. biegłych, którzy nie trudnią się – co do zasady – przed-

stawianiem fachowych opinii na potrzeby postępowania sądowego, a więc ich działalność ani nie wymaga formalnego zorganizowania, ani nie nosi cechy ciągłości.

2.12. Uwzględnić jednak należy, że nie wszyscy radcowie prawni oraz doradcy podatkowi wykonują swoją działalność zawodową w formie działalności gospodarczej, gdyż zawody te umożliwiają także wykonywanie tej działalności na podstawie umowy o pracę. Pełnienie obowiązków pełnomocnika z urzędu dotyczy zaś wszystkich członków określonej korporacji, bez względu na formę wykonywania zawodu. Oznacza to, że w przypadku wyznaczenia – jako ustanowionego z urzędu pełnomocnika – radcy prawnego lub doradcy prawnego, wykonującego swoją działalność zawodową w oparciu o stosunek pracy, brak jakichkolwiek podstaw do kwalifikowania uzyskanego wynagrodzenia z tytułu czynności wykonanych na podstawie pełnomocnictwa ustanowionego z urzędu, do działalności gospodarczej (por. art. 5a pkt 6 lit. a u.p.d.o.f.).

Brak również podstaw do uznania ich za wykonane w ramach stosunku pracy, który stanowi zawodową formę działalności tego pełnomocnika, gdyż w takim przypadku czynności te nie są świadczone na rzecz pracodawcy w miejscu i czasie przez niego określonym. Oznacza to, że wynagrodzenie takich pełnomocników należy zaliczyć do przychodów z działalności wykonywanej osobiście, o której mowa w art. 10 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 13 pkt 6 u.p.d.o.f.

2.13. Z powyższego wynika, że kwalifikacja do źródła przychodów w podatku dochodowym wynagrodzenia z tytułu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej, udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, jest zależna od formy prawnej wykonywania przez niego zawodu adwokata, radcy prawnego czy doradcy podatkowego, wobec czego nie można dokonać takiej kwalifikacji niezależnie od formy prawnej, w jakiej pełnomocnik ten wykonuje swój zawód, jak to zostało ujęte w ramach zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia.

Uchwała składu całej Izby Finansowej NSA z dnia 21 października 2013 r., sygn. II FPS 1/13.

Trybunał Konstytucyjny

52

Punkt 3.1.2 załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. Nr 220, poz. 2181 ze zm.)

I

Punkt 3.1.2 załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. Nr 220, poz. 2181; z 2008 r., Nr 67, poz. 413, Nr 126, poz. 813 i Nr 235, poz. 1596; z 2010 r., Nr 65, poz. 411; z 2011 r., Nr 89, poz. 508, Nr 124, poz. 702 i Nr 133, poz. 772 oraz z 2013 r., poz. 891 i 1326), w części zawierającej zdanie: „Jeżeli warunki lokalne uzasadniają ujęcie zakazami wynikającymi z tych znaków również uprawnione osoby niepełnosprawne o ograniczonej sprawności ruchowej, to pod znakiem należy umieścić tabliczkę z napisem: «Dotyczy także niepełnosprawnych»”, jest niezgodny z art. 7 ust. 3 i art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r., poz. 1137 i 1448; z 2013 r., poz. 700, 991, 1446 i 1611 oraz z 2014 r., poz. 486, 529 i 768) oraz z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

II

Przepis wymieniony w części I, w zakresie tam wskazanym, traci moc obowiązującą z upływem 30 czerwca 2015 r.

Z uzasadnienia:

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. We wniosku RPO wniesiono o stwierdzenie niezgodności punktu 3.1.2 załącznika nr 1 (dalej: załącznik nr 1) do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego

go i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. Nr 220, poz. 2181 ze zm.; dalej: rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków technicznych), w części zawierającej zdanie: „Jeżeli warunki lokalne uzasadniają ujęcie zakazami wynikającymi z tych znaków również uprawnione osoby niepełnosprawne o ograniczonej sprawności ruchowej, to pod znakiem należy umieścić tabliczkę z napisem: «Dotyczy także niepełnosprawnych»”, z art. 7 ust. 3 i art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r., poz. 1137 ze zm.; dalej: prawo o ruchu drogowym) oraz z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji.

Wskazane rozporządzenie zostało wydane na podstawie upoważnienia zawartego w art. 7 ust. 3 prawa o ruchu drogowym. Zgodnie z tym przepisem: „Minister właściwy do spraw transportu w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, uwzględniając konieczność zapewnienia czytelności i zrozumiałości znaków i sygnałów drogowych dla uczestników ruchu drogowego, określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe warunki techniczne dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego, a także warunki ich umieszczania na drogach”.

W punkcie 3 załącznika nr 1 zostały określone warunki techniczne umieszczania pionowych znaków zakazu. Zgodnie z kwestionowanym punktem 3.1.2 (Zakres obowiązywania i sposób umieszczania znaków), „Znaki B-1, B-3, B-3a, B-4, B-10, B-35, B-37, B-38 i B-39 nie dotyczą uprawnionej osoby niepełnosprawnej o ograniczonej sprawności ruchowej, kierującej pojazdem samochodowym, oraz kierującego pojazdem przewożącego taką osobę. Jeżeli warunki lokalne uzasadniają ujęcie zakazami wynikającymi z tych znaków również uprawnione osoby niepełnosprawne o ograniczonej sprawności ruchowej, to pod znakiem należy umieścić tabliczkę z napisem: «Dotyczy także niepełnosprawnych»”.

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 8 ust. 1 prawa o ruchu drogowym osoba niepełnosprawna, kierująca pojazdem samochodowym oznaczonym kartą parkingową, może nie stosować się do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju, w zakresie określonym przepisami, o których mowa w art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym. Wyjaśnienia wymaga, że art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym zawiera upoważnienie dla ministra właściwego do spraw transportu oraz dla ministra właściwego do spraw wewnętrznych, w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej, uwzględniając w szczególności konieczność dostosowania sygnałów drogowych do postanowień umów międzynarodowych, do określenia w drodze rozporządzenia, znaków i sygnałów obowiązujących w ruchu drogowym, ich znaczenia i zakresu obowiązywania. Na podstawie tego przepisu zostało wydane rozporządzenie Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych (Dz. U. Nr 170, poz. 1393 ze zm.; dalej: rozporządzenie w sprawie znaków).

Z art. 8 ust. 2 prawa o ruchu drogowym wynika, że uregulowanie zawarte w art. 8 ust. 1 tej ustawy stosuje się również do kierującego pojazdem, który przewozi osobę niepełnosprawną legitymującą się kartą parkingową.

W świetle powyższych przepisów należy stwierdzić, że z art. 8 ust. 1 prawa o ruchu drogowym wynika uprawnienie osób niepełnosprawnych, które są posiadaczami karty parkingowej, oraz kierowców przewożących ww. osoby niepełnosprawne pojazdami samochodowymi do niestosowania się do znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu i postoju, których katalog określają przepisy rozporządzenia w sprawie znaków. Zgodnie z § 33 ust. 2 rozporządzenia w sprawie znaków, uprawniona osoba niepełnosprawna o obniżonej sprawności ruchowej, kierująca pojazdem samochodowym, oraz kierujący pojazdem przewożący taką osobę mogą, pod warunkiem zachowania szczególnej ostrożności, nie stosować się do zakazów wyrażonych znakami: B-1, B-3, B-3a, B-4, B-10, B-35, B-37, B-38 i B-39.

Mając na uwadze przywołane powyżej przepisy, należy się zgodzić z zarzutem podniesionym przez RPO, że zakwestionowany przepis rozporządzenia w sprawie szczegółowych warunków technicznych stwarza możliwość wprowadzenia takiej organizacji ruchu, która *de facto* znosi uprawnienie do niestosowania się przez posiadaczy kart parkingowych do niektórych znaków zakazu, które zostało im przyznane przez art. 8 ust. 1 prawa o ruchu drogowym.

Powyższe stwierdzenie stanowiło punkt wyjścia do oceny, czy ustawodawca przekazał kompetencje w zakresie uzupełnienia i zmodyfikowania w drodze aktu wykonawczego przepisów rangi ustawowej, które przyznają osobom niepełnosprawnym, legitymującym się kartą parkingową, uprawnienie do niestosowania się do niektórych znaków zakazu.

Rozporządzenie ma konkretyzować normy ustawowe w zakresie i na zasadach określonych w upoważnieniu. Jak trafnie wskazano w uzasadnieniu wniosku RPO, wzajemne relacje pomiędzy ustawą a rozporządzeniem oparte są na założeniu, że akt wykonawczy konkretyzuje przepisy ustawy, a wykonawczy charakter rozporządzenia oznacza, że przepisy tego aktu normatywnego muszą pozostawać w związku merytorycznym i funkcjonalnym z rozwiązaniami ustawowymi. Rozporządzenie nie może w dowolny sposób uzupełniać ani modyfikować treści ustawy, nawet jeśli za takim rozwiązaniem przemawiają względy celowościowe czy też potrzeby związane z rozstrzygnięciem konkretnych problemów prawnych.

Trzeba podkreślić, że zgodnie z § 115 i § 116 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. Nr 100, poz. 908), w rozporządzeniu zamieszcza się tylko przepisy regulujące sprawy przekazane do unormowania w przepisie upoważniającym i nie można zamieszczać przepisów niezgodnych z ustawą upoważniającą lub z innymi ustawami, chyba że przepis upoważniający wyraża nie na to zezwala. Rozporządzenie nie może zatem w sposób samoistny zmie-

niać ani uzupełniać treści norm zawartych w ustawie, a taka zmiana lub uzupełnienie są możliwe jedynie wówczas, gdy jest to wyraźnie wyrażone w przepisie upoważniającym. Od woli ustawodawcy zależy, w jaki sposób będzie ukształtowana treść rozporządzenia i w jakim stopniu akt podustawowy ma wpływać na przepisy zawarte w ustawie (por. wyrok TK z dnia 12 lipca 2007 r., sygn. U 7/06, OTK ZU 2007, nr 7/A, poz. 76).

2. Jako wzorzec kontroli w niniejszej sprawie, oprócz wzorców wynikających z prawa o ruchu drogowym, RPO wskazał także art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem: „Rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania”.

Artykuł 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji był wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał podkreślał, że rozporządzenie jest aktem wykonawczym, wydanym na podstawie ustawy i w celu jej wykonania. To znaczy, że: 1) rozporządzenie powinno być wydane na podstawie wyraźnego, szczegółowego upoważnienia ustawy w zakresie określonym w upoważnieniu, w celu wykonania ustawy (niedopuszczalne jest domniemanie kompetencji w zakresie wydania rozporządzenia); 2) akt ten nie może być sprzeczny z ustawą, na podstawie której został wydany, oraz z normami konstytucyjnymi, a także z wszelkimi obowiązującymi ustawami, które w sposób bezpośredni lub pośredni regulują materie będące przedmiotem rozporządzenia; 3) jeżeli rozporządzenie ma określić tryb postępowania, to powinna być zachowana spójność z innymi przepisami wyższej rangi (por. wyroki TK: z dnia 31 marca 2009 r., sygn. K 28/08, OTK ZU 2009, nr 3/A, poz. 28 oraz z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. K 38/12, OTK ZU 2013, nr 1/A, poz. 1).

To, czy rozporządzenie jest aktem wykonawczym wobec ustawy, czy też ma charakter samoistny, jest determinowane przede wszystkim przez treść ustawowego upoważnienia do jego wydania. Upoważnienie to musi mieć charakter szczegółowy pod względem: 1) podmiotowym (musi określać organ właściwy do wydania rozporządzenia), 2) przedmiotowym (musi określać zakres spraw przekazanych do uregulowania) oraz 3) treściowym (musi określać wytyczne do treści aktu; por. np. wyrok TK z dnia 26 października 1999 r., sygn. K 12/99, OTK ZU 1999, nr 6, poz. 120 oraz kilkanaście późniejszych orzeczeń). Brak któregoś z tych elementów może samodzielnie przesądzać o niezgodności badanego upoważnienia ustawowego z art. 92 ust. 1 Konstytucji (por. wyrok TK z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. K 38/12).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, zakres materii, która może być przekazana ustawą do regulacji w rozporządzeniu, powinien być określony „poprzez wskazanie spraw rodzajowo jednorodnych z tymi, które reguluje ustawa, lecz które nie mają zasadniczego znaczenia z punktu widzenia założeń ustawy i dlatego nie zostały unormowane w niej

wyczerpująco, a są niezbędne do realizacji norm ustawy” (wyrok z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. K 38/12 oraz powoływane tam wcześniejsze orzecznictwo). Minimalny stopień szczegółowości wytycznych zależy od regulowanej materii: „[w] niektórych dziedzinach (np. prawo karne, czy – mówiąc szerzej – regulacje represyjne) zarysowuje się bezwzględna wyłączność ustawy, nakazująca normowanie w samej ustawie właściwie wszystkich elementów definiujących stronę podmiotową czy przedmiotową czynów karalnych (...). W innych dziedzinach prawa ustawa może pozostawiać więcej miejsca dla regulacji wykonawczych. Nigdy jednak nie może to prowadzić do nadania regulacji ustawowej charakteru blankietowego (...). Innymi słowy – możliwe jest też sformułowanie ogólniejszej zasady konstytucyjnej: im silniej regulacja ustawowa dotyczy kwestii podstawowych dla pozycji jednostki (podmiotów podobnych), tym pełniejsza musi być regulacja ustawowa i tym mniej miejsca pozostaje dla odesłań do aktów wykonawczych. Przy czym minimum treściowe wytycznych nie ma charakteru stałego, a wyznaczane musi być *a casu ad casum*, stosownie do regulowanej materii i jej związku z sytuacją jednostki” (wyrok z dnia 16 stycznia 2007 r., sygn. U 5/06, OTK ZU 2007, nr 1/A, poz. 3; stwierdzenia te powtarzają częściowo tezy wyroku z dnia 9 listopada 1999 r., sygn. K 28/98, OTK ZU 1999, nr 7, poz. 156; por. także wyrok o sygn. K 38/12). Co do zasady „ustawodawca nie może przekazywać do unormowania w drodze rozporządzenia spraw o istotnym znaczeniu dla urzeczywistnienia wolności i praw człowieka i obywatela zagwarantowanych w Konstytucji. Wymienione sprawy muszą być regulowane bezpośrednio w ustawie” (wyrok z 28 czerwca 2000 r., sygn. K 34/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 142; teza powtórzona następnie m.in. w wyrokach z dni: 19 lutego 2002 r., sygn. U 3/01, OTK ZU 2002, nr 1/A, poz. 3; 8 lipca 2003 r., sygn. P 10/02, OTK ZU 2003, nr 6/A, poz. 62; 26 listopada 2003 r., sygn. SK 22/02, OTK ZU 2003, nr 9/A, poz. 97; por. wyrok TK o sygn. K 38/12).

W piśmie Prokuratora Generalnego trafnie podkreślono, że wymóg ustanowienia rozporządzenia „w celu wykonania ustawy” oznacza nakaz ścisłego powiązania rozporządzenia z treścią ustawy i traktowania rozporządzenia jako instrumentu służącego wykonaniu woli ustawodawcy i ustawy będącej wyrazem tej woli, jak również realizowaniu przez rozporządzenie tego samego celu, jaki realizuje ustawa. Ten wymóg wskazuje jednoznacznie na wykonawczy charakter rozporządzenia, które odróżnia ten akt od aktów normatywnych. W konsekwencji przepisy wykonawcze muszą pozostawać w związku merytorycznym i funkcjonalnym w stosunku do rozwiązań ustawowych, ponieważ tylko w ten sposób mogą być wyznaczone granice, w jakich powinna mieścić się regulacja zawarta w przepisach wykonawczych (por. wyrok TK z dnia 27 listopada 2012 r., sygn. U 4/12, OTK ZU 2012, nr 10/A, poz. 124, s. 1635).

Należy także przypomnieć, że w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się, że art. 92 ust. 1 Konstytucji określa z jednej strony wymogi, jakie muszą spełniać upoważnienia ustawowe do wydawania rozporządzeń,

a z drugiej strony – wymogi, jakie winny spełniać rozporządzenia wydawane na podstawie tych upoważnień (por. wyroki TK z dni: 14 lutego 2006 r., sygn. P 22/05, OTK ZU 2006, nr 2/A, poz. 16; 3 kwietnia 2012 r., sygn. K 12/11, OTK ZU 2012, nr 4/A, poz. 37 oraz 17 lipca 2014 r., sygn. K 59/13, niepubl.). Stwierdza się przy tym, że przedmiotem kontroli w kontekście art. 92 ust. 1 Konstytucji może być zarówno upoważnienie ustawowe, jak i wydane na jego podstawie rozporządzenie. Obowiązuje reguła, zgodnie z którą w wypadku zaskarżenia w kontekście art. 92 ust. 1 Konstytucji zarówno przepisu ustawy, jak i rozporządzenia, Trybunał bada najpierw prawidłowość zaskarżonego przepisu ustawy, gdyż ma to bezpośrednie znaczenie dla oceny i dalszego obowiązywania rozporządzenia; w razie uznania upoważnienia ustawowego za niezgodne z Konstytucją i utraty przez nie mocy obowiązującej, wydane na jego podstawie rozporządzenie również, co do zasady, przestaje obowiązywać. Rozporządzenie oparte na niekonstytucyjnym upoważnieniu ustawowym, niezależnie od swej treści, dzieli los upoważnienia. W obrocie prawnym nie może bowiem funkcjonować rozporządzenie wykonawcze niemające „punktu zaczepienia” w ustawie [zob. np. wyroki TK z dni: 9 maja 2006 r., sygn. P 4/05, OTK ZU 2006, nr 5/A, poz. 55; 12 września 2006 r., sygn. K 55/05, OTK ZU 2006, nr 8/A, poz. 104; 31 marca 2009 r., sygn. K 28/08; 3 kwietnia 2012 r., sygn. K 12/11 oraz 17 lipca 2014 r., sygn. K 59/13; zob. także S. Wronkowska, Model rozporządzenia jako aktu wykonawczego do ustaw w świetle Konstytucji i praktyki, (w:) A. Szmyt (red.), Konstytucyjny system źródeł prawa w praktyce, Warszawa 2005, punkty II.1.2 i II.2.4 oraz G. Wierczyński, Całkowita lub częściowa utrata mocy przez akt wykonawczy wydany na podstawie uchylanego albo zmienianego przepisu upoważniającego, Gdańskie Studia Prawnicze 2005, nr 2, s. 253]. Kontrola konstytucyjności przepisu wykonawczego jest potrzebna dopiero wtedy i wyłącznie wtedy, gdy upoważnienie ustawowe, na podstawie którego rozporządzenie zostało wydane, przejdzie kontrolę konstytucyjną z wynikiem pozytywnym (por. wyrok TK z dnia 3 kwietnia 2012 r., sygn. K 12/11).

W niniejszej sprawie omówiona powyżej zasada kontroli nie mogła być zastosowana; w rozpatrywanej sprawie wnioskodawca sformułował zarzut konstytucyjny wyłącznie w odniesieniu do przepisu zaskarżonego rozporządzenia, nie zakwestionował natomiast przepisu, na podstawie którego to rozporządzenie zostało wydane.

3. Jak już stwierdzono powyżej, art. 7 ust. 3 prawa o ruchu drogowym zawiera upoważnienie do określenia w rozporządzeniu szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego, a także warunków ich umieszczania na drogach z uwzględnieniem konieczności zapewnienia czytelności i zrozumiałości znaków i sygnałów drogowych dla uczestników ruchu drogowego.

Na podstawie tego upoważnienia wydano rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków technicznych. W punkcie 3 załącznika określono warunki techniczne umieszczania pionowych znaków zakazu, przewidując w szczególności, że znaki B-1, B-3, B-3a, B-4, B-10, B-35, B-37, B-38 i B-39 nie dotyczą uprawnionej osoby niepełnosprawnej o ograniczonej sprawności ruchowej, kierującej pojazdem samochodowym, oraz kierującego pojazdem przewożącego taką osobę; jeżeli jednak warunki lokalne uzasadniają ujęcie zakazami wynikającymi z tych znaków również uprawnione osoby niepełnosprawne o ograniczonej sprawności ruchowej, to pod znakiem należy umieścić tabliczkę z napisem: „Dotyczy także niepełnosprawnych”.

Tymczasem, zgodnie z art. 8 ust. 1 prawa o ruchu drogowym, osoba niepełnosprawna legitymująca się kartą parkingową, kierująca pojazdem samochodowym, może nie stosować się do niektórych znaków drogowych zakazu ruchu lub postoju, w zakresie określonym przepisami, o których mowa w art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym. Zgodnie z ustawą zakres niestosowania się przez osoby niepełnosprawne posiadające kartę parkingową do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju wyznaczają przepisy rozporządzenia wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym.

Należy zatem stwierdzić, że wyłącznie taki akt wykonawczy, który został wydany na tej podstawie ustawowej, może regulować, zgodnie z wolą ustawodawcy, zakres obowiązywania znaków drogowych. We wniosku RPO trafnie stwierdzono, że czyni to § 33 ust. 2 rozporządzenia w sprawie znaków.

Materia upoważnienia zawartego w art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym dotyczy, w zakresie odnoszącym się do znaków drogowych, wyłącznie ich warunków technicznych oraz warunków ich umieszczania na drogach i nie obejmuje uprawnień określonej kategorii uczestników ruchu drogowego do tego, aby stosować się bądź nie stosować się do tych znaków drogowych. Jak trafnie wskazano we wniosku oraz w piśmie Prokuratora Generalnego, organ władzy wykonawczej nie uzyskał od ustawodawcy kompetencji w zakresie wprowadzenia w rozporządzeniu w sprawie szczegółowych warunków technicznych zezwolenia na umieszczanie na drogach pod niektórymi znakami drogowymi tabliczki z napisem „Dotyczy także niepełnosprawnych”. Uregulowanie w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 7 ust. 3 prawa o ruchu drogowym, w jakim zakresie osoby niepełnosprawne mogą nie stosować się do niektórych znaków, nastąpiło zatem bez umocowania.

W konsekwencji należy uznać, że pkt 3.1.2 załącznika nr 1 w części zawierającej zdanie: „Jeżeli warunki lokalne uzasadniają ujęcie zakazami wynikającymi z tych znaków również uprawnione osoby niepełnosprawne o ograniczonej sprawności ruchowej, to pod znakiem należy umieścić tabliczkę z napisem: «Dotyczy także niepełnosprawnych»”, jest niezgodny z art. 7 ust. 3 prawa o ruchu drogowym, gdyż wykracza poza granice tego upoważnienia ustawowego.

Zakwestionowane uregulowanie jest także niezgodne z art. 8 ust. 1 prawa o ruchu drogowym przewidującym, że osoba niepełnosprawna legitymująca się kartą parkingową, kierująca pojazdem samochodowym oznaczonym tą kartą, może nie stosować się do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju, w zakresie określonym przepisami, o których mowa w art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym. Jak już bowiem wskazano, osoba niepełnosprawna może nie stosować się do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju, w zakresie określonym przepisami, o których mowa w art. 7 ust. 2 prawa o ruchu drogowym, a nie w zakresie określonym przepisami, o których mowa w art. 7 ust. 3 prawa o ruchu drogowym. Ustawodawca przyznał zatem niepełnosprawnym kierowcom legitymującym się kartą parkingową oraz kierowcom przewożącym osoby niepełnosprawne posiadające taką kartę, jak również kierowcom przewożącym pensjonariuszy placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych o ograniczonej możliwości samodzielnego poruszania się – uprawnienie do niestosowania się do wymienionych wyżej znaków drogowych, podczas gdy w załączniku, wbrew woli ustawodawcy i treści upoważnienia ustawowego, odmiennie uregulowano tę kwestię.

Zakwestionowane unormowanie stwarza możliwość wprowadzenia organizacji ruchu, w ramach której faktycznie zostaje zniesione uprawnienie do niestosowania się przez osoby niepełnosprawne posiadające karty parkingowe do wymienionych wyżej znaków zakazu. Tym samym należy podzielić zarzut wnioskodawcy, że zaskarżone uregulowanie nie spełnia konstytucyjnego warunku jego wydania na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i nie służy w tym zakresie wykonaniu ustawy.

Konsekwencją orzeczenia o niezgodności zaskarżonego uregulowania ze wskazanym powyżej przepisami prawa o ruchu drogowym musi być stwierdzenie jego niezgodności z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji. Skoro materia zawarta w zakwestionowanym uregulowaniu nie została objęta treścią upoważnienia ustawowego, które – jak wskazano powyżej – dotyczy wyłącznie warunków technicznych dla znaków drogowych oraz warunków ich umieszczania na drogach, to nie spełnia konstytucyjnego warunku wydania na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i nie służy wykonaniu ustawy.

Biorąc powyższe pod uwagę należało stwierdzić, że pkt 3.1.2 załącznika nr 1 w części zawierającej zdanie: „Jeżeli warunki lokalne uzasadniają ujęcie zakazami wynikającymi z tych znaków również uprawnione osoby niepełnosprawne o ograniczonej sprawności ruchowej, to pod znakiem należy umieścić tabliczkę z napisem: «Dotyczy także niepełnosprawnych»”, jest niezgodny z art. 7 ust. 3 i art. 8 ust. 1 prawa o ruchu drogowym oraz z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny postanowił odroczyć utratę mocy obowiązującej przez niekonstytucyjne uregulowanie po to, by umożliwić wprowadzenie zmian

w rozporządzeniu, które będą realizować wymogi wynikające z Konstytucji oraz prawa o ruchu drogowym.

Ze wszystkich powyższych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.

Wyrok TK z dnia 4 listopada 2014 r., sygn. U 4/14.